Türk dilinin etkisinde

Fars dilinin oluşum süreci

Fars dilinin oluşumuna ilişkin genel teoriye ve onun16 alt teorisine bir bakış

اسماعیل جفرلی
ismail ceferli

Türk dilinin etkisinde

Fars dilinin oluşum süreci

(Fars dilinin oluşumu ve 16 alt teorisine bir bakış)

The formation process of the Persian language under the influence of the Turkish language

(a look at the general theory of the formation of the Persian language and its 16 sub-theories)

İsmail Ceferli

ilk bahar 1401 (2022) (yenide düzeliş, ilkbahar 2024)
(istanbul türkçesi)

سرشناسه	:	جعفرزاده، اسماعیل، ۱۳۳۶ خرداد -
عنوان و نام پدیدآور	:	تورک، عرب و فارس دیللرینین اتکیله‌شیمی و فارسجانین اولوشوم سورجی= تاثیر متقابل زبانهای ترکی، عربی و فارسی و پروسه تشکل زبان فارسی= The interactions of Turkish, Arabic and Persian languages and the formation process of Persian/ اسماعیل جفرلی.
مشخصات نشر	:	تبریز: سومر نشر، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	:	۱۲۴ ص.؛ ۱۴×۲۱س‌م.
شابک	:	978-600-8788-80-5
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
یادداشت	:	زبان: ترکی.
یادداشت	:	نمایه، کتابنامه: ص. ۱۱۵ - ۱۱۸.
موضوع	:	فارسی -- تاثیر بر ترکی آذربایجانی، Persian language -- Influence on Azerbaijani language فارسی -- تأثیر بر ترکی، Persian language -- Influence on Turkish فارسی -- تاثیر بر عربی، Persian language -- Influence on Arabic فارسی -- عناصر خارجی، Persian language -- Foreign elements زبان ترکی -- تاثیر بر فارسی، Turkish language -- Influence on Persian زبان ترکی -- تاثیر بر عربی، Turkish language -- Influence on Arabic زبان عربی -- تاثیر بر فارسی، Arabic language -- Influence on Persian زبان عربی -- تأثیر بر ترکی، Arabic language -- Influence on Turkish
رده بندی کنگره	:	PL۳۱۱
رده بندی دیویی	:	۳۶۱/۴۹۴فا
شماره کتابشناسی ملی	:	۸۸۷۳۰۹۹

Kitabın adı : Türk dilinin etkisinde Fars dilinin oluşum süreci (Fars dilinin oluşumu ve 16 alt teorisine bir bakış)
yazar : İsmail Ceferli
Yayımcı : sumer nahr
tarih : ilkbahar 2022 (A5, 54 sayfa)
yayım yeri : tebriz
İSBN : 978-600-8788-80-5

Elinizdeki kitap (makale), daha önce Azerbaycan Türkçesinde yazılıp basılan "Fars Dilinin Oluşum Süreci" adlı kitabın Farsça ve Türkçe tercümesi ve özetidir. İngilizce çevirisinin de yakın zamanda hazırlanıp yayımlanması ümit edilmektedir.Bu makale ilk kez üç ayda bir yayınlanan "Azerbaycan ve Türkiye Tarihi Üzerine Araştırmalar" adlı özel dergide yayımlanmıştır. https://www.azerturkhistory.ir/

The present book (article) is a translation and summary of Persian and Turkish from the book "Persian Language Formation Process" which was previously written and published in Azerbaijani Turkish. It is hoped that its English translation will be prepared and published soon. This article was published for the first time in the specialized quarterly magazine "Studies on the History of Azerbaijan and Turkey". //https://www.azerturkhistory.ir

Dizin..... sayfa

Özet.....5
giriş.....7
yöntem.....9
1-Farsçanın yeni, basit ve karma bir dil olarak ortaya çıkmasının rasyonel nedenleri. 9
2- Fars dilinin oluşumunda bölgenin nüfus dengesi kanıtı 10
3-Yeni dil ve Fars dilinin yayılmasına dair rivayetli deliller 11
3-1-Abulkasim Firdevsi'nin Dari ve Farsça oluşumu üzüere girişi ..11
3-2- Klasik Fars şiirinde geçen Farsça ve Dari sözcükler.....12
3-3- Horasan ve Mavera ün-Nehr de 10. Yüzyılda, Pehlevi dili dışında, Fars dilinin yaranması, Fars dilbilimcilerin dilinden 14
4-Tarihsel argüman, Samanilerle diğer etnik gruplar arasındaki ilişki 16
5-dış ad kanıtı ve farsçanın yeni bir dil olma meselesi.....18
6-Dilbilimsel deliller.....19
6-1-Farsça`nın Arap dilinin etkisiyle değişmesi.....19
6-2- Farsçada Türk dilinin etkisiyle gramer değişiklikleri 20
7- Söz varlığı bakımından Türkçenin Farsçaya etkisi.....23
7-1- Türkçe ve Farsça yazılan ilk sözlükler.....23
7-2- Pehlevi ve Avesta kelimelerinin sözlüğü 27
7-3-Farsça söz varlığında Arapça ve Türkçe kelimeler.....33
8- farsçanın Ortak dil olma çabası ve bu olanağı kaybetmenin nedenleri 36
8-1-şuubiye'nin müdahalesi sayfanın değişmesine neden oldu.....36
8-2-Fars dilinin kısırlığının sebepleri.....37
9-Farsça dilinin eksikliği ile ilgili el-biruni`nin sözleri 39
10-Sosyolojik açıdan Fars dili 40
11-Esperanto ve Farsça dillerinin kaderdaşlığı 41
Sonuç olarak konuyu yazma nedenleri 42
kaynakça 49
Bu yazarın (ceferli) yazdığı türkçe ve farsça diğer kitaplar…….51

Türk dilinin etkisinde Fars dilinin oluşum süreci (Fars dilinin oluşumu ve 16 alt teorisine bir bakış)

İsmail Ceferli, ilk bahar 1401 (2022) (yenide düzeliş, şubat 2024)

Özet

Bu makale, "Farsçanın oluşum Süreci" ve "Türkçe sehah ül-acem Sözlüğü" kitaplarının özeti olup, adı geçen kaynaklar ve eklenen kısa materyaller, kaynaklarıyla birlikte sunulmaktadır.
Bu makalenin genel görünümünde İslami ilimler alanında en çok yazılı esere sahip olan üç dil, yani Türkçe, Arapça ve Farsçanın karşılıklı etkileşimi ele alınmakta, ve Fars dilinin Türk dilinin etkisinde nasıl oluştuğu irdelenmektedir. Buradaki soru, İslam'ın gelişinden önce Türklerin hat ve yazılı dilleri olduğu halda Neden onu takip etmediler? ve Fars diline neden bu kadar önem verdiler?
Bu konu tarihsel, dilsel, psikolojik ve sosyolojik açıdan irdelenmekte, ardından bu süreçte tarihteki değişimin nedenleri de tartışılmaktadır.
Bu makalenin açıklamayı amaçladığı ana teori, Fars dilinin MS 10. yüzyılden (Hicri 4.) önce var olmayarak, yenice icat edilmiş bir dil olduğudur. Elbette bu ana teori, çeşitli Fars dili araştırmacıları ve uzmanları ve diğerleri tarafından ortaya atılan bir dizi alt teorinin sonucudur. Elbette alt teorilerin anlamı onların daha az önemli olduğu anlamına gelmez, her biri belirli bir zamanda uzmanlar tarafından sunulan tutarlı ve kapsamlı teoridir, ve sonuçta bunların toplamı, bizi daha genel bir teoriye sunmasıdır. Mesela Said Nefisi, Dari (Farsça) dilinin asıl vatanının Horasan ve Mavral ün-nehr olduğunu, Pehlevi dilinin ise başka bir bölgede olduğunu söylerken, Ya da Dr. Şehrani bugüne kadar hiçbir milletin ana dilinin Farsça-Darice olmadığını yazdığında, aslında bu teoriler bu alanda bir ömür boyu süren çabaların sonucudur. Teoriler konusu bir yana, önemli istatistiksel sonuçlar için de böyle bir durum söz konusudur. Örneğin N. hanleri, Farsça'da 200'den fazla basit ve türeme kabiliyeti olan fiilin bulunmadığı sonucuna vardığında aslında bu sonuç onun hayatının hasilidir. Ve onlara benzer şekilde Bu makalenin yazarı türkçe Erk sözlüğünde 2.500 basit fiil ve toplam 26.000 geçişli ve türeme kabiliyeti olan türkçe fiil bulunduğunda, bu bulgu aslında bu sözlüğün hazırlanmasında 15 yıllık bir çalışmanın sonucuydu. Bunları söylemenin anlamı şu ki, bu teorilerin her biri üzerinde uzun bir çalışma çabasının sonucudur ve belki bu teorilere

ulaşmak için araştırılmış ve kitaplar yazılmıştır, ancak burada 16'ya yakın teori özet olarak verilmektedir, ve şunların sonucu olarak daha genel bir teori sunulmağa çalışılmıştır.

▪ **Anahtar Kelimeler**: dil gelişimi, dil oluşumu, dış ad, iç ad, Saverleşme, Pidginleşme (picinleşme), Kreolleşme (Kreolizasyon, creolization), melez dil, yığma dil, kısır dil, gramer cinsiyeti, Türkçe, Esperanto. pers, Pehlevice, Dari, Farsça.
Kısatılmalar: (tr:türkçe. fa:farsça. ing:ingilizce. ar: arapça. S.:sayfa. MS: milattan sonra. H.: hicri)

giriş

Bu makalede İslami ilimlerde en çok yazılı esere sahip olan Türkçe, Arapça ve Farsça dillerinin karşılıklı etkisi ele alınırken, Fars dilinin Türk dilinin etkisi altında nasıl şekillendiği de irdelenmektedir. Soru budur:

Geçmişte Türk yöneticileri Türk diline önem ve değer vermediler mi?

Bu soru iki yönden yanıtlanmalıdır.

1) Dile tarihsel bakış: O dönemde resmi dil kavramı ve tanımı bugünkü anlamını taşımıyordu. Bir dilin siyasal olarak desteklendiği, diğer dillerin dışlandığı söylenemez. [kaynak 1]

Osman Turan'a göre 11. yüzyılda bile Kaşgar'dan Yukarı Çin'e kadar Türk kağanları Uygur Türkçesini kullanıyor, Çinliler ve diğer doğu kavimleri Türklere mektuplarını bu yazıyla yazıyordu. Beyhaki'ye göre Gazne'nin saray dili ve Karahanlılardan gelen mektuplar Uygur Türkçesiydi. Selçuklular da her üç dili de kullanıyordu: Arapça, bilim ve din dili, Farsça edebiyat ve devlet dili, Türkçe saray ve ordunun diliydi. Melik Şah Farsça şiir yazdı ve mektuplarını Türkçe yazdı.

2)-Arap dili din, fıkıh, hukuk, edebiyat ve mensur şiir alanlarında güçlü iken, Pehlevi dili bu durumda değildi. Türkçede de hece ölçüsünde şiirler deyilsede fıkıh ve hukuk alanında ilerleme çok deyildi. Bu nedenlerden dolayı:

-elFahrest, Futuh ul-Boldan, el-Akd ul-Ferid kitaplarına göre Hicri birinci yüzyılde Halife Abdülmelik bin Mervan'ın emriyle (65-86/ MS 685-705), ve Haccac ibn Yusuf (41-95/ MS 661-714) Divani işlerde, Pehlevi, Roman, Kıpti dillerini kaldırılarak, yerine Arapça kullanılmağa başlanılmıştır. (kaynak: N. hanleri, Dehhoda...)

-İslam hakimiyeti altındaki toprakların genişlemesiyle iki büyük halk ve onların dilleri (Farsça ve Türkçe) iki sebepten dolayı güç kazandı. Birincisi Arapların üstünlük kurma çabaları nedeniyle milli duyguların gelişmesi, ikincisi ise Arap dilinin zorluğundan ve çetinliğinden kaynaklanıyordu.

İkinci faktör üst düzey divan yetkilileri tarafından bile dile getirilmiştir. "Utba tarihi", "Yamini tarihi, 1035/427", "Musamere tül-Ahbar ve Masaire tül-Ahyar, MS 13. yüzyıl" kitaplarina göre: Selçuklu döneminde, Sahib Fahreddin Ali'nin başbakanlığı sırasında, Adli konuların onun anlayış ve yeteneğine uzak olmaması için sarayın dilini Arapça'dan Farsça'ya çevirdi. Yinede

Konya'da Muhammed Bey İbni Karaman (ms. 5/15/1277) sarayın resmi dilinin Türkçe olduğunu ilan eder.[kaynak 1]
Fars dilindeki ilk eserler: İslam'dan sonra Fars dilinin canlanması 3 ila 4 yüzyıl sürer, ilk eserler 10. yüzyılda yazılır: Shahid Belhi (937), Rudaki Samarkandi (941), Şahname Abu Mansour (975), Firdevsi (1010).
Bu dönem bazı şiir beyitlerini 9-cu yüzyılda yaşayan Hanzal Badgeyisi'ye de atfederler.)
Türkçedeki ilk eserler: Türkçede Orhun ve Uygur alfabeli yazılar bulunmasına rağmen İslami yazılar 10. yüzyılın sonlarına aittir. Ancak MS8-9.yüzyıllarda Türkçe şiirlerin varlığına dair göndermeler vardır (örneğin: Ahmed bin Tulun'un Türkçe şiirleri 220-280H./835-883 MS, Kaynak 50, Kitap Bekhshiyan ve Bitikçiyan).
● **Doğuda** İbn Sina'nın (MS 980-1037) Türkçe eseri Kahire'deki Hadiveye Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir. "Fehrest ul-mehtutat ulfarsiye" yazısında şöyle yazıyor: "İbn Sina'nın şiirleri ve bazı Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler".
Abu Said Abul heir (Horasan, MS 967-1049) Türkçe Rubaide şöyle diyor: (İran İslam Sena Konseyi Kütüphanesi, No. 2, versiyon numarası 1149, sayfa 275)
yelda gegesi şeme şebistan itken,
bir lehzede alemi gülüstan itken.
Bir müşkül işim düşübdür asan itken,
ey barçelerig(hamının) müşkülün asan itken.
▪ Yusuf has Hacib (MS 1079-1019), kutadgubilik kitabını yazar. (1070)
▪ Mahmut Kaşgari: (MS 1102-1008), Divan lüğat Türk'ü yazar (MS 1072).
▪ Ahmed Yesevi, Divan-i Hikmet (MS 1103-1166). Ahmed Edib (MS 12) ütbe tül-Hakayik'i yazar.
● **Batıda (Azerbaycan'da)**: Dede Korkut yazılar: Şamil Jamshidov ve Hossein Mohammadhani (Güneyli), kitabın son bölümünün yazımına dayanarak (temmet yazısına göre) yıl olarak (H. 444, MS 1052) yılı yazıldğını belirtiyorlar.
▪ Söhreverdi (1154-1191) Türkçe şiir yazar: [(Beyit 2)
"kiminse meksede kasid düşübdür, gerk getsin bunu ona eşitdür."
(Maksedini kendisine hedef edinen kişinin, bu yolda gitmesi ve onu bu konuda uyarması gerekir.)
Hasan Oğlu (İsferayin, MS 13. yüzyıl) Horasan'da türkçe şiir diyor.
Tebriz'de, Sahah-ül-Ajam sözlüyü yazılar

Kazvin'de İftihareddin Muhammed Bakri' Kalile Demne ve Sindbadname kitabını Türkçeye çevirmiştir (MS 1280-1190)) (585-H) 6678).)
Nasır Bakui, gazi Bürhaneddin, imaduddin Nasimi türkçe şiir divanı yazıyor (Hasan Rafiei)
Adnan Kara Esmailoğlu yazısında şöyle diyor: [Kaynak 1] Arapça yaklaşık 4 asır boyunca dini, idari, bilimsel ve edebi bir dil olarak kullanıldı. Bu dönemde Türklerin ve Farsların dilleri büyük değişimlere uğradı. Türkçede bazı değişim ve dönüşümler yaşansa da en fazla değişim ve dönüşüm Farsçada yaşanmaktadır.

yöntem

Bu makalede uzmanların kendi yazıların atıfta bulunarak uzman görüşleri toplanmış, aynı zamanda eski kaynak sözlükler ve orada yer alan kelimelerin sınıflandırılmasından bahs ederken direkt olarak özgün kitaplardan yararlanmıştır, Bu hakta Diğerleri tarafından verilen görüşler nadiren ve yalnızca daha fazla açıklama amacıyla sunulmuştur.

1-Farsçanın yeni, basit ve karma bir dil olarak ortaya çıkmasının rasyonel nedenleri.

Girişten yola çıkarak şu soru ortaya çıkıyor: Geçmişte yazıya sahip olan Türkler neden Farsça'yı bu kadar destekledilerler? Bir hadaki Farsçada ise 9. ve 10. yüzyıllardan önce tek bir satır yazı veya şiir bulunmamaktadır. Nedenleri şu şekilde ifade edilebilir:
1)-Hicri 9. yüzyıldan önce Farsça yazılmış tek bir beyit ve satır yoktur.
2) Farsça bir yandan bileşik (yığma) bir dildi, aynı zamanda basitti.
3)- Bu dil, farklı bölgelerin memurları, tüccarlar ve büyük mülk sahipleri arasında basit bir iletişim dili olarak hükumet tarafından destekleniyordu.
4) Farsça yeni bir dil olarak hiçbir etnik grubun dili deyildi. Bu nedenle hem Türk hem de Arap yetkililer ve liderler tarafından destekleniyordu.
5) Çevredeki Pehlevi, Hotanca, Soğdice ve daha sonra Lori, Mazeni, Gileki, Beluçi ve Kürtçe gibi Aryan dillerinin yazı açısından geri olduğu ve ayrıca yeni oluşturulan farsçanın sözcükleri onlarin diline yakın olduğu nedeniyle, Farsça bu dillerin üzerine rahatlıkla oturabilir ve bu kavimler tarafından desteklenebilirdi.
6)-yukaridakı kanıtlara birde psikolojik argüman artırılmalıdır.

İktidardaki yöneticiler, bazı durumlarda kendilerini sıradan insanlardan ayırmak ve onlara karşı üstünlüklerini ileri sürmek için saray dilini ve hiçbir halkın dili sayılmayan Dari-Farsçayı desteklemiş ve ondan yararlanmak istemişlerdi. Rus elitinin de çarlık ve ortaçağ dönemlerinde genellikle Fransızca konuşması ve bunu bir üstünlük faktörü olarak görmeleri bu doğrutuda yorumlanmalıdır. Böyle bir olgunun İslamiyet'ten sonra Türk hükümdarları arasında ve hatta bir asir öncesinde Kaçarlar sülalesinde, ünlü şair "Möcüz"ün şiirinde görmek olur:
Dünen şiir ile bir name apardım şahe irane,
dedi türkü nemidanem, mera to beççe pendarı?.(meni çocuk sanıyormusun?)
Özü türk oğlu türk, ama diyor türkü cehaletdir.
Xudaya müzmehil kıl taxtdan bu al`e kaçarı.

2- Fars dilinin oluşumunda bölgenin nüfus dengesi kanıtı

2-1- Bölgedeki Arap nüfusu:

(1) Yapılan araştırmalara göre (kaynak 40, 41), Fars dilinin Arapça kelimelerle dolup daşması ancak böyle bir etnik grubun yakınında Arap nüfusun varlığıyla açıklanabilir. Tüm tarih kitaplarında, İslam'ın gelişinden bu yana çeşitli Arap kabilelerinin Mavera ün-nehr'e geldiği veya göç ettiği belirtilmektedir: Örneğin, Mansur ciddi'nin "İran Tarihi" kitabında şöyle denmektedir: M. 715 (hicri 96) yılında Mavera ün-nehr ve Horasan bölgesinin arap nüfusu şöyleydi: Basra nüfusu 9000 kişi, Bekr kabilesi 7000 kişi, Tamim 10000 kişi, Abdülkeys 4000 kişi, Azed 10000 kişi, Kufi 7000 kişiydi. Bu kabilelere 7000 takipçiyi de (mavali`leri) eklemeliyiz. Doğal olarak o dönemdeki nüfusun azlığını da hesaba katarsak bölgedeki Arap nüfusu hatırı sayılır bir sayıydı.
(2) Öte yandan Farsçadaki Arapça kelimelerin özelliği ve diğer Arapların dilinden farklı olması, bu topluluğun özel bir lehçeye sahip bir Arap topluluğu olduğunu göstermektedir. Örneğin Farsça'da 'inkilap' sözü, isyan ve toplumsal ayaklanma anlamına gelirken, geleneksel Arapça'da darbe anlamına gelir, Arapça'da taarüf sözü birbirini tanımak anlamında olarak, farsçada ciddi olmayan davet anlamına glir. Farsçada eks çekene ekkas deyilir ama arapcada elmüsevver deyilir. bu konuya daha çok '6-dilsel...' bölümde değinilir. [Kaynak 34]

2-2-Bölgedeki Türk nüfusu: Buhara hakkında yazılan ilk kitap Narşehi'nin (H. 320, MS 932) "Buhara Tarihi" adlı kitabıdır, burada şöyle yazar: "Şu anda Buhara olarak adlandırılan yer, kamışlıktı. Orası su ve çimen doluydu, çünkü orası ve Semerkand bölgesi karla kaplıydı... Türkistan'dan buraya geldiler, burada çok ağaç ve av vardı, beğendiler ve yerleştiler.
-bu bölgede o dönem Hayatile, Hitaller ve Hazaralar çeşitli tarih kitaplarında adı geçen Türk boylarıdır.
2-3-Bölgedeki Soğd nüfusu: Semerkant merkezli bölgelerde yaşayan Soğdlular, İpek Yolu'nun ve ticaretin refahında büyük rol oynadılar. Soğdca, Sihun ve Cihun nehirleri arasındaki bölgelerde Aryanik dillerinin doğu kanadına ait bir dildi. Bu sözler, bu insanlar üzerinde en fazla araştırmayı yapan Dr. Badr üz-zaman Gharib'e aittir [kaynak: Zohra Zarshinas, 1374].

3-Yeni dil ve Fars dilinin yayılmasına dair rivayetli deliller

3-1-Abulkasim Firdevsi'nin Dari ve Farsça oluşumu üzüere girişi

Firdevsi'nin (MS 940-1025) Dari-Fars dilinin nasıl ortaya çıktığı ve onun tarih hakkındaki şiirleri, pratikte bu dilin yığma karma doğasını doğrulayan önemli bir tarihi belgedir.

(Ömer Sedvekkas`ı koşunla. Yolladi [İran] şahıyla Savaşa.)
(Bu Zamandan otuz ay geçti, Ve kadisiye`de Savaşdılar.[ve Yenildiler])
(İranlılara Ağladım, Sasanlılarada üzüldüm.)
(Bu Dönemden Dört yüz yıl geçti, Bunlardan heç yad olunmadı.)
(Dehgan"Varlı Malik-iranlı"Türk ve Araplardan, Karişmiş Bir ırk yarandı)
(ne Dehgandı, ne Türkdü, ne tazidı, Sözler aslında oyun Kimidi)[1]

Firdevsi, şiirlerinde ilk olarak Fars dilinin oluşmasına yol açan tarihi olayları anlatmakta ve Kadisiye savaşı sonrasında Sasanilerin tarih

---

۱- عمر سعد وقّاس را با سپاه، فرستاد تا جنگ جوید ز شاه، برین گونه تا ماه بگذشت سی، همی رزم جستند در قادسی،
بر ایرانیان زار و گریان شدم، ز ساسانیان نیز بریان شدم... برین سالیان چار صد بگذرد، کزین تخمه گیتی کسی نشمرد...
ز دهقان(ز ایران) و از ترک و از تازیان، نژادی پدید آید اندر میان، نه دهقان نه ترک‌ونه‌تازی بود، سخن ها به کردار بازی بود!،

sayfasından çıkarıldığını, bundan sonraki 400 yıl boyunca Sasaniler'e atfedilen etnik gruplardan, ve Türkçe ve Tazi'den yeni bir dil doğdu.
Elbette Firdevsi burada etnik karışımla daha çok ilgileniyor ve yeni bir karma dil yaratanlar da karma insanlardır, bu aslında kendi deyimiyle günümüz şartlarında "bir tür dil oyunu" demektir. Firdevsi'nin de o dönemde bu konunun farkında olduğunu söylemek gerekir. Bu dil daha çok kreol (Creole) dilidir, doğal dil vasıflarından yoksun, sahte bir dildir ve oyun görünümündedir. Elbette Firdevsi bu dilin adını başka şiirlerinde de tam olarak şöyle ifade eder: [Kaynak 21: s. 64]
(Tazi Nasr zamanina kader varıdı, Nasr Şah olduğunda.)
(buyurdu Farsça ve Dari dili. Yazıldı ve sorun çözüldü)[2]

3-2- Klasik Fars şiirinde geçen Farsça ve Dari sözcükler

Klasik Fars şiirinde Dari ve Farsça, ayni dil olarak anılır. Bu konu şu şiir örneklerinde geçmektedir: (Firdevsî'nin şiirlerine yukarıda değinildi.)

Nasir hosrov: (ben dariceni domozlarin, ayağina, tökmerem)
(yonanja, pehlevice ve darice sözler söyledi)
bu şiirde, şair pehlevice ve darice`ni ayrı ayrı diller bilir.
Nizami: (darice yazmak, onun işidi, tazi ve darice buhara ve tabari civarindadir)
Farrohi: (şair bu şiiri gazneli mahmud`a diyor, bele ki o Dari kapisin parslara açti)
Hakani: (hakani pars ateşini (zardüştizmi) tazi dini karşisinda koyar ve Dari dilini över)
(hakani tazi ve Dari dilini üstün bilerek yerini horasan civarinda biler).
Hafiz: (ey hafiz, vekti bülbül güzel ötür sende Dari dilinde onun sesini kes.)
Senai: (isfahanli tacın kimi, senin değerin tazi ve Dari demekle ucaldı)
Necibuddin jorbadgani: (şiir demekde huyu dari`den uzaklaşsada, menim tazi ve deri`den başka iftiharım yoktur.)

۲- به تازی همی بود تا گاه نصر، بدانگه که شد در جهانشاه نصر. بفرمود تا پارسی و دری، نبشتند و کوتاه شد داوری.

Katran tebrizi: (eğer ben şiir diyenleri kısgansaydım darice şiir demezdim)
vasil: (dürrac "kuş adı" darice danışar ve fahte "kuş adı" pehlevice aşikane gazel diyor.)
unsuri: (senin işlerinle hayır anlami iyi olup, senin danışığnla Dari dili şirin olup)
Şems tebesi: (aceb olmaz, isa tazi dilli olson ve dari şiirine aşik olsun)
Suzeni: (senin hüsusiyetlerin menim için, Dari dili ile asan olacaktır)
Jebelli: (senin övgünü darice deyerem nece ki tanrı övgüsünü hejazice diyor.)
enveri: (sağır adam da darice danışılsa tamah eder. Konuşmağa heves eder)
Muezzi: (o zamanki darice konuştum ağzımı dorr ile doldurdu.)
Sadi: (minler bülbül gerek senden darice konuşmağı öğrensin)
Laedri: (evliya seni drice hamd ederler)
Ikbal: (hindi güzel olsada, darice daha şirindir)
Halili: (darice diyorum çünki o benim atababalarımdan kalmadır.)[3]

۳- **ناصر خسرو**: من آنم که در پای خوکان نریزم، مر این قیمتی دُرّ لفظ دری را،

سخن را نشان جست بر رهبری، ز یونانی و پهلوی و دری،

نظامی: نظامی" که نظم دری کار اوست، دری نظم کردن سزاوار اوست.

زان سخنها که تازیست و دری، در سواد بخاری وطبری،

فرخی: اندر عرب دَرِ عربی گویی او گشاد، او باز کرد پارسیان را در دری،

خاقانی: دید مرا گرفته لب آتش پارسی زتب، نطق من آب تازیان برده به نکته دری،

چون به تازی و دری یاد افاضل گذرد، نام خویش افسر دیوان به خراسان یابم،

حافظ: چوعندلیب فصاحت فروشد ای حافظ، تو قدر او به سخن گفتن دری بشکن،

سنایی: باشرف گشتی چو تاج اصفهانت جلوه کرد، پیش تختِ تاجداران لفظ تازی و دری،

نجیب الدین جربادقانی: طبعش از شعر دری گرچه تحاشی کرده است، کی نباشد شرف بنده به تازی و دری،

قطران تبریزی: گر مرا بر شعرگویان جهان رشک آمدی، من در شعر دری برشاعران نگشادمی،

واصل: دراج در نظم دری سفت و فاخته، سر کرد عاشقانه غزل های پهلوی،

عنصری: آیا به فعل تو نیکو شده معانی خیر، و یا به لفظ تو شیرین شده زبان دری،

شمس طبسی: نیست عجب گر شود عیسی تازی زبان، از پی گفتار او عاشق شعر دری،

سوزنی: صفات روی تو آسان بود مرا گفتن، گهی با لفظ دری و گهی به شعر دری،

3-3- Horasan ve Mavera ün-Nehr de 10. Yüzyılda, Pehlevi dili dışında, Fars dilinin yaranması, Fars dilbilimcilerin dilinden

Bu bölümde Fars dilinin Horasan bölgelerinde ortaya çıkışı ve Aryancı düşünceli Fars uzmanların sözlerinden örnekler verilmektedir:

- **Dr. Nadir Vezinpur**: Samaniler ve Gazneliler döneminde Horasan'da Fars dili genel olarak konuşulurdu ve Dari-Farsça lehçesi doğu İran halkının lehçesiydi [Fars dilinde edebiyat tarihi ve düşüncenin evrimi. s. 41-42]
- **Fruzanfer, Zarrinkub ve başkaları**: Dari dili Belh ve Horasan halkının diliydi... [Liselerin dördüncü yılı için Farsça okuma ve edebiyat tarihi, baskı 1335. s. 6]
- **Seid Nefisi**: Bana göre Dari dilinin asıl vatanı Horasan ve Mavera ün-nehr'dır ve bu şehirlerin güney sınırları Nişabur ve Gorgan'dır. İran'ın kuzey, güney, batı ve merkezindeki halkın dili Pehlevi idi. [Fars dili ve edebiyatında modernlik üsulu üzerine makale, Gelecek Dergisi, Sayı: 1, 1323, s. 92-91].

Ve yine diyor ki: Buhara ve Semerkant'ta yaygın olan Fars dili, Mevera ün-Nehr'de ve Samaniye sarayında yaratılmış olan Arapça, Soğdca ve Harezmce dillerinin birleşimiydi. (Rudaki'nin yaşam ortamı ve koşulları ve şiirlerinin anlatıldığı kitap).

Bir dilbilimci olan Dr. Haydari Melayiri, bir videoda Horasan'ı Dari (Farsça) dilinin oluştuğu yer olarak görüyor, ayrıca o videoda Pehlevi dilinden örnek bir metin okuyor, bu iki dil arasında ortak bir nokta bulmak zor görünüyor.

جبلی: پیوسته به الفاظ دری وصف تو گویم، چون مدح خداوند به الفاظ حجازی،

انوری: طمع بگشاید زشرح و بسط او جذر اصم، چون زبان نطق بگشاید به الفاظ دری،

معزی: دست رادش در دهانم درّ دریایی نهاد، چون بیارید از زبانم پیش او دُرّ دری،

سعدی: هزار بلبل دستان سرای عاشق را، بباید از تو سخن گفتن دری آموخت،

لاادری: گر حمد تو بر قبله ابدال نگارند، خواند به نماز اندر شعردری ابدال،

اقبال: گرچه هندی در عذوبت شکر است، طرز گفتار دری شیرین تر ست،

خلیلی: دری گویم، دری آن من است، این زبان، ارث نیاکان من است.

▪ **Peştun dili uzmanlarından Abdul Hay Habib** (1910-1984) şöyle diyor: Dari (Farsça) dili Pehlevi'den doğmamıştır ve bulunan taş yazıtlar da bunu kanıtlamaktadır.

Fars dili uzmanı Profesör Abdul Ahmad Javid şöyle diyor: Farsça üçüncü yüzyılda Belh, Buhara, Herat ve Sistan bölgelerinde ortaya çıktı ve ondan önce bu dilde tek bir şiir, risale ve kitap görülmedi. ve bundan başkası olamaz.

▪ **Melik üş-Şüera Bahar**: Deri-Farsça dili aslında Mavera ün-nehr, Semerkant ve Buhara, yeni Taciklerin yaşadığı yerin diliydi (yıl 1330).

Mahmud Afşar (1362-1372) şöyle yazmıştır: İran'dan önce Fars dili Afganistan ve Tacikistan bölgesine aittir ve menşe yeri eski Horasan, Afganistan, Mavera ün-nehr, Belh ve Gazne idi.

▪ **Bahram Nurmuhemmedi** şöyle diyor: Pehlevi ve Dari iki paralel dildi; birincisi Fars iyaletinde, ikincisi Afganistan'da ve maver ün-nehr'in diğer tarafında ortaya çıktı.

Zabihullah Safa, "İran Edebiyatı Tarihi" adlı kitabında şöyle yazıyor: Fars dili, bugünkü Fars bölgesine ait değildir, böyle bir düşünce yanlıştır ve cehaletten kaynaklanmaktadır.

Parviz Natil hanleri (Fars dili uzmanı, 1347) diyor ki: Farsça aslen İran'ın doğu ve kuzeydoğusunda doğmuştur.

Bu bağlamda, aralarında **Dr. Razik Ruyin, Mustafa ömerzi, Said Mahdum Rehin**'in de bulunduğu İran ve Afganistan'daki birçok Dari ve Fars dili uzmanından söz edilebilir.

Fars dilinin bugünkü Fars vilayeti olarak bilinen bölgeye ait olmadığı gerçeğini ünlü şair Hafiz'ın şiirlerinde de görürüz. (Hicri 8. Yüzyıl)

(Hafiz`in yüreğe yatan şiirinden o kes anlarki, Dari sözünden bilsin.)
4

Dr. Şehrani[5] "Fars Dili" kitabında şöyle yazıyor: [kaynak 21, s. 92]

۴- زشعر دلکش حافظ کسی شود آگاه، که لطف طبع و سخن گفتن دری داند.

6-Dr. inayetullah şehrani, 29 Kasım 1942'de Afganistan'ın Badahşan iyaletinde doğdu. 1962 yılında Kabil Üniversitesi Eğitim ve Öğretim Fakültesi'nden mezun oldu ve 1971 yılında Eğitim ve Öğretim Üniversitesi'nde yardımcı doçent oldu. Daha sonra 1982 yılında ABD Arizona'ya gitti ve üç yıl sonra eğitim alanında doktorasını aldı. 1992 yılında İslamabad Uluslararası İslam Üniversitesi'nde Orta Asya Araştırmaları

Bugüne kadar hiçbir milletin ana dili Dari (Farsça) olmadı, bu dil sadece okullarda okutuldu. Buna benzer şekilde Timurlular döneminde Urdu diline yığma-rihte deniyordu. Ancak bu dil Dari dili gibi yaygınlaşamadı, sadece Pakistan'da kendine yer açtı. Bir zamanlar Bangladeş'te bunu zorunlu hale getirmesi istenmişti ancak insanlar protesto etti ve durum tersine döndü. Ve Bangladeşliler ana dillerini resmileştirdi. Bu olay, Dari (Farsça) dili ile, Urdu dilinin aynı değerini ve kaderini ifade etmektedir. Yine aynı yerde Şehrani şöyle diyor: "Farsça şiir diyen Türkleri İran (fars) edebiyatından çıkarırsak geriye sadece Hafız ve Sadi ve çok az şair kalır." Ve tabi ki Hafiz ve Sadi de şiirlerini "Atabay Sad" ve türk şahlarına yazmışdılar.
Genellikle Aryanist ve Türk karşıtı düşünceye sahip olan Fars dili uzmanlarda bu sonuca varmışlarki farsça, eski pehlevi dilinin davamı değildi.
1)-Tarihsel olarak Farsça ve Pehlevi aynı anda iki ayrı dil olarak yaşamışlardır.
2)- Coğrafi açıdan Farsça mavera ün-nehr cıvarında, ve Pehlevi İran'ın orta ve batısında (beyn ül-nehrin cıvarında) kullanılmıştır.

4-Tarihsel argüman, Samanilerle diğer etnik gruplar arasındaki ilişki

Yeni Şuubiye (yeni fars nasyonalizmi), Fars edebiyatının ortaya çıkışını Sâmânîlere bağlamak için, onların Fars olduklarını ispat etmeye çalışar. Bunun temel nedeni, Fars dilinin yeni ve kaynaşma sonucu ortaya çıkması şüphesini ve kanıtını silmek istiyor. aynı zamanda bu görünümü vermek istiyor ki Fars dili aslında eski pehlevi (pers) dilinin devamıdır, ve başlangıcında bu dilin yükselişinde Samanoğulları büyük çaba göstermişler.
Şuaybi'nin Samanoğullarının Fars olduğu yönündeki gerekçelerinin mantıksal bir temeli yoktur, çünkü Gaznelilerin Türk olduğunu gösteren aynı nedenler Samaniler için de geçerlidir:
(1)-Narşehi'ye göre [kaynak 9] Türkler Buhara'yı yarattığı gibi Semerkent'i de yarattılar.

Bölüm Başkanı olan Şehrani, 1995 yılında Amerika'ya döndü ve Bloomington, Indiana, ABD'de yazı ve araştırma yapmaya başladı. [http://farabiaward.ir/conf14/files/site1/najafi]

(2)-Narşehi, Samanilerin soyağacını şu şekilde vermiştir: Saman hodat bin hameta bin Nuş bin Temğasb (Saman bin Hasman bin Toğan), şadel bin Bahram çubin bin Bahram Hasis ve...-
Genel olarak o zamanlar 3-4 nesilden fazla şecere belirlemek mümkün değildi, dolayısıyla pratikte bu şecere de 3-4 nesil öncesi sahtedir, çünkü Toğan ile Bahram arasında 200 yıllık bir boşluk vardır. Bahram çubin bir Part komutanı olarak, 590 yılında Sasanilere karşı ayaklanır, buradaki doğru şecerenin Saman bin hameta/ cesman, Toğan/ Tamğat" ve daha doğrusu Saman olduğu söylenebilir. Yukarıdaki soyağacında Toğan kelimesinin daha fazla açıklanmasına gerek yoktur ve bu kelime türkçe de doğurganlık ve yaratılış kavramlarını içermektedir. [kaynak 10]
Yine haman kaynak esasında Dr. Lokman Baymatov'a göre Saman, Türkistan bölgesinde Semerkant, Buhara ve Belh yakınlarında köy adıdır, [Behreddin Şark'ın Güney Türkistan'ın kısa tarihini anlatan yazısı Belh bölgesini de türk olarak göstermektedir]. Bu bağlamda bu makalenin yazarı İran'da Saman adında 23 yer ismine rastlamış olup bunların tamamında halihazırda Türkler yaşamaktadır. Günümüz İran bölgesinde, Şahrkord, Save-Novberan, enzeli-ğazian, Germi ve Ardebil şehirleri çevresinde aynı adı taşıyan köyler buluyoruz ve İsfahan yakınlarında Saman adında büyük bir türk şehri var. ve Tebriz'de Saman meydanı vardır. Yine türk şehirleri olan Sarab, Marağa ve Save şehirlerinin yakınında bu adı taşıyan dağlar vardır. [kaynak 12, erk sözlüyü]
▪ Dağ isimlerine bakıldığında Türk şehirlerinin yakınında bulunması bu dağlara bu isimleri Türklerin verdiğini göstermektedir, aynı durum köy isimleri için de geçerlidir. ayrıca Şahabad Lar, Kirman-Şahdad yakınında saman köy adlarını görüyoruz.
Yukarıdaki içeriklere göre Samaniler adında geçen Saman kelimesinin şekli ve anlamı mevcut isimlerden ayrı olmayacağı gibi geçmişin Saman'ı da Türk boylarından ayrı olmayacaktır.
(3)-Şuubiye genellikle Fars şairlerinin varlığını Sâmânîlerin Fars olduğuna delil olarak kabul eder, bu durumda Gaznelilerin ve Selçukluların Sâmânîlerden daha fazla, fars olması gerektiğini söylemek gerekirken, durum böyle değildi. Yani o dönemdeki Farsça şiir diyen şairleri desteklenilmesi, Fars olmalarından değil, aşağıda sıralayacağımız başka nedenlerden kaynaklanıyordu.
(4)- Şeyh Fazlullah'ın yazdığı Câme ut-Tevârih kitabında da Sâmânîler hakkında yazılmış çok ilginç bir tabir vardır, kitabın içeriği gayet açıktır ve fazla yoruma ihtiyaç duymaz. ve yukarıda

bahsedilen içerikleri ifade etmektedir. [Câme ut-Tevârih: Ahmed Atash'ın çabası, 1362, Tahran, World of Books, sayfa 3]
"Daha önce Dib Yabgoy'un [Yabğu] oğlu Oğuz'un tarihinde böyle yazar: Peygamberlerin sonuncusu Seyyid El-Mursel Muhammed Mustafa peygamberliği zamanına kadar onun soyundan gelenler kral olmuşlar. Tuğral, Merv şehrinde yirmi yıl kral oldu ve vefatından sonra yerine kardeşi Tukak oturdu, o da yedi yıl hükümdarlık yaptı ve Sahabenin çağdaşıydı, Allah hepsinden razı olsun, ölünce Doğur Yabgu'yu kral yaptılar, on iki yıl hüküm sürdü. Bu olaydan sonra Saman Yabgu [Saman Yabğu], yani soylu oğul alındı. Mavera ün-nehr'da bir kral olarak, Taziklerin Saman hüdat dediği, bütün Samanilerin babasıdır, sonra krallığı Aghem Yabgu'ye verdikleri, ardından Kokem Yabgu'nin kral olduğu kişidir... »
-Yukarıdaki kanıtlar dışında Samaniye sarayında Simjur ve oğlu İbrahim, Taş/Teş, Begtüzün, Hoca Fayig gibi komutanlar Türk Memlük olduğu belirtilmektedir ve bu da Samani ailesi ile türkler arasında yakın ilişkilerin varlığına işaret etmektedir. ve bu iletişim düzeni o kadar güçlü ve doğaldı ki, Abbasi sarayında da bu model aynen kopyalanıp kullanıldı.
(5) nihayet buki, Samanoğulları zamanında ve ondan öncesinde Fars adında bir kavim yoktuki biz gelek bu hükumeti farslara bağlayak. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında Şuubiyenin reklamlarında entelektüel bir çatışma söz konusudur.
Her halükarda bu mesele tarihsel bir mesele olarak gündeme getirildi çünkü Samanîleri farslara atfetmek tarihsel gerekçelerden yoksundur, elbette bu konu çoğunlukla Şuubiye'nin psikolojik bir meselesi olarak değerlendirilmelidir. Çünki Aryanistler ülkenin bütün mali ve iletişim kaynaklarını arkalarına alarak büyük propagandalarla, mantıki ve tarihi gerekçelere dayanmaksızın, istirler bu hanedanın Türk olmadığını, ve ayrıca Fars olduklarını tartışmasız ve şübhe edilemez biçimde göstermiş olsunlar, ve fars dilini doğal bir dil gibiymiş göstersinler.

5-dış ad kanıtı ve farsçanın yeni bir dil olma meselesi

Etnik isimler (Etnonimler) dış ve iç isimlerden oluşur, dış isimler (exonyms) kendilerine ulusun dışından verilen isimlerdir ve iç isimler (autonyms or endonyms) kavim ve halkların kendileri kendilerine taktıkları isimlerdir. Bir ulus söz konusu olduğunda içsel

bir ismin bulunmaması, o ulus hakkında bazı soruların ortaya çıkmasına neden olur. [Kaynak 2, babək cavanşir]
▪ **Dari dili**: Bu isim, el-Fehrest, İbn Mügeffe ve Samaniler tarafından kullanılsa da "dar: gapı" ve "saray" anlamına gelir, yani o dönemde hiçbir kavim bu isme sahip çıkmamıştır.
▪ **Parsi/Fars dili**: İslam'ın ilk dönemlerinde bu dil için Farsça veya parsça kelimesi kullanılmazdı, o dönemde Pehlevi dili kullanılıyordu, halk ve ülke için Pers, Pars ve Fars kelimeleri kullanılıyordu. Peygamber Efendimiz'in mektubunda şöyle buyururlardı: "Ben Allah'ın Resulü Muhammed'im, büyük Fars'ın şahı.....من محمد رسول الله الا كسرى عظيم فارس "

▪ **Tacik dili**: Dehhuda bu kelimenin anlamını şu şekilde vermektedir: Türk olmayanlar arasında büyüyen Arap çocuklarına Tazik veya Tacik denirdi. Yene Tacikçe kelimesi de bu halk için yabancı bir isimdi.
Bu halda "Dari, Fars ve Tacik" adlarını herhangi bir etnik grup tarafından kendilerine verilmemiştir. ayrıca böyle deye biliriz, aslında bu isimleri kendilerine veren bir kavim kişiler yokmuş.

6-Dilbilimsel deliller

6-1-Farsça`nın Arap dilinin etkisiyle değişmesi

Çeşitli kaynaklara göre (İranlı veri bilimi uzmanları vb...) Farsça kelime dağarcığında Arapça kelimelerin ortalama payı %55-60, Türkçe %15-20, Latince %5, Farsça %15-20'tir.
Sorun şu ki, kitle iletişim sistemlerinin ve sosyal imkanların bu kadar zayıf olduğu bir dönemde, Farsça yazıların başlangıcındaki kelime dağarcığının yüzde 60'ı Arapça nasıl oluşabiliyordu?
Örneğin Türkçeye yavaş yavaş Arapça kelimeler girerken, Dede Kurkud, Kutadgubilik, Divan`i Hikmet`i Yesevi' kitaplarında Arapça kelimelerin oranı oldukça düşük (%4-5), gazi Bürhaneddin ve Nesimi`de, ortalama 30'du. Füzuli'de bu oran %50'ye ulaştı, diğer şairlerin yazılarında, özellikle aşık şiirlerinde ve hece ölçülü şiirlerde bu oran çok daha azdı.
- Cevabı bulmak için Kreol dillerini ve Fars dilinin özelliklerini bilmek ve buna dayanarak bölgenin o dönemdeki nüfus dengesini bilmek gerekir:
1-Öncelikle kreolizasyon (kreolleşme) olgusunu açiklıyoruz.

Bölgenin tüccarları ve elitleri arasında genellikle geçişsiz[6] kelimelerden oluşan konuşma ve işaret diline saver dili (İspanyolca Saver 'bilmek' kelimesinden gelir) adı verilmektedir. Bu dil biraz gelişerek picin dili (İngilizce pidgin) ve ardından kreol dili (İspanyolca criollo) düzeyine ulaşar.
Günümüz dünyasında çeşitli toplumsal ve tarihsel nedenlerden dolayı anadil düzeyine ulaşmış çeşitli karma dilleri görmekteyiz, Haiti, Martinik, Guadlop'de Fransız kreol (Creole) dilleri belirgindir, Jamaika'da İngilizce kreol (Creole) dilleri konuşulmaktadır... Ayrıca Portekizce ve Hollandaca Criol dilleri de vardır. [Kaynak 2, babək cavanşir "11 Ağustos 2018", berke vardar, açıqlamalı dilbilim terimləri sözlüyü, s. 129.]
2) Nüfus nedenleri bölümünde de belirtildiği gibi Farsçadaki Arapça kelimelerin özelliği ve geleneksel Arap dilinden farklı olması, Arapçanın özel bir lehçesinin Farsça`ya girdiğini göstermektedir. Yani Fars dilinin oluşumu sırasında bölgeye özel şiveye sahip Arap kavimleri gelmiş veya getirilmiştir.
Farsçadaki Arapça kelimelerden örnekler:
(1) Arapça olan Asr(asır), Tarih, Şehid gibi kelimeler aynen farsçada kullanılmaktadır.
(2)- Bazı Arapça kelimeler Farsça'da ayrı bir Arapça kelime ile görülmektedir: Hamiş yerine haşiye, iadetütteb (اعادةالطبع) yerine tecdidçap (yeni baskı), ehtiyat yerine zehire (ذخيره rezerv), mesadir yerine menabe (kaynaklar).
(3)- Bazen Arapça anlamlardan ayrı olarak farklı anlamlar da kullanılır: Haris, Arapça'da olumlu arzu anlamında, Farsça'da ise olumsuz açgözlülük anlamında kullanılır. Cerime Arapçada cinayet, farsçada ğeramet(para cezası)... [kaynak 34]

6-2- Farsçada Türk dilinin etkisiyle gramer değişiklikleri

Ural-Altay dillerinin temel özellikleri: Estonyalı Wiedermann 1838, Türk dili ile Hint-Avrupa dilleri arasındaki farkı 14 başlıkta şu

6-Nesnesi olan fiillere geçişli fiil denir. Örneğin: "Masayı taşıyalım." Bu cümlede "taşımak" eylemi geçişlidir çünkü "neyi" sorusuna cevap verir. Geçişsiz fiiller ise nesne almaz. Örnekler: Ağlamak, uyumak, gülmek, yorumlamak, bakmak.

şekilde vermektedir [Kaynak 28, heyet, Türk tarihi ve lehçeleri s. 26-28]

1-Ural-Altay dilleri, ses uyum yasasına sahiptir.
2- Bu dillerde gramer açısından cinsiyet ayrımı yoktur. Örneğin Türkçede "O" hem erkek hem de dişil zamirdir. "O Gençtir". İngilizce: " she is young, he is young ". Arapça: "هوَ شابَ، هی شابۀ".

Farsça: u cavan est. او جوان است)

▪ Aryanik dilleri arasında, eski Ahameniş veya (şuubilerin dediği) pers dili, Avesta, Hotani ve Soğd dilleri gramer açısından cinsiyet ayrımlarına sahiptir ama Part, ve Aryanik dil olan Pehlevi ve Farsçada gramer cinsiyet yoktur.
Gerek İslam öncesi Batı İran'ın Pehlevi dili gerekse İslam'dan sonraki üçüncü-dördüncü yüzyıllarda Doğu İran'da ortaya çıkan Fars dilinde eril ve dişil cinsiyet zamirlerinin bulunmaması, bu iki dilin türçeye benzer bir yapı bulduğunu göstermektedir. Hint-Avrupa ve Arap dillerinin tamamında zamirler erkek ve dişi esasına göre tanımlanırken, sadece Türkçede erkek ve dişi arasında bir fark görülmemektedir.
▪ Bazi analizlerde Dede Korkud ve Firdevsi'nin kitabını mükyise ederek, genellikle kadın meselesini ele alma farklılıklarını kentleşme öncesi ve sonrası yaşam biçimine bağlamak isterler. Yani kadın-erkek eşitliği dede korkut`da kentleşmeden önceki yaşama denk geliyor, ve kadınlara yönelik ataerkil ve hatta aşağılayıcı muameleyi Şehname'de şehir yaşamıyla ilişkilendiriyorlar. Bu argümana dayanmak bir tür indirgemeciliktir. Dilbilgisel ve dilsel cinsiyet farklılaşması da kadın ve erkeklerden farklılığı konusuna ilişkin yöntem ve sosyal davranışta önemli bir faktör olarak kabul edilmekte ve bu konu Türk ve Aryan toplumunda açıkça görülmektedir.
3-Türk dilinde tanım kelimesi yoktur, Türk dilinden etkilenmiş, Fars dilinde de tanım kelimesi yoktur. Hint-Avrupa dillerinde tanım kelimesi bulunur. Örnek: türkçe: kitap, ingilizce: the book)
4-Türkçede ekler kullanılır.
5- Türkçede İyelik eki alan isimler kullanılır (Türkçe: evim, Farsça: hane`em veya hane`ye men, Arapça: beyt`i, İngilizce: my home)
6- Fiillerin biçimleri zengin ve çeşitlidir.

7- Türk dillerinde Hint-Avrupa dillerinden farklı olarak ek, kelimeden sonra gelir.
8-Sıfatlar isimlerden önce gelir: türkçe: yüksek dağ; farsça: kuh`e bozorg. Arapça: cebelün kebirün. Ingilizce: big mountain.
Elbtte Türkçe sıfat-movsuf kuralı farsçayada geçerek bu kural esasında vahit kelimeler düzelinir: Nevruz, bedbaht, hoşnam, Nikunehad.
9-türkçede Rakamlardan sonra artı işareti gelmez. Bu Türk kuralı Fars dilini de etkilemiştir (tr:üç Kitap, fa:سه کتاب, ing:Two Books, ar: ثلاثۀ کُتُب).

10-Karşılaştırma "Meful minh, ablatif" ile düzeler (Türkçe Dan/Dan Farsçad :ez از), (türkçe: bu ondan büyüktür. Farsça: این از آن بزرگتر است).

11-türkçede Yardımcı fiil (belirli fiil) için sahip olmak yerine var olmak fiili (imek) kullanılır. Örnek: Türkçe: Hava Soyuktu. Farsça: Hava serd est.
12- türkçede Olumsuz fiilin özel bir elameti vardır: Tr: gitmek ve gitmemek. Fa: .رفتن، نرفتن. ing: to go and not to go

13-türk dillerinin soru ekleri vardır (mi, mu): Tr: Getti mi? Fa: آیا رفت? Ing: did she go? did he go?

14- Bağlaçlar yerine fiil kalıpları kullanılır: türkçe: Ayrılmadan önce. Farsça: قبل‌از رفتن

Dilachar'a göre Türk dili ile Hint-Avrupa dilleri arasındaki temel fark, cümlenin (sentaks) sözdizimsel düzenidir. Kelimelerin bitişkenlik özellikleri ve ses uyumu ikinci plandadır. Diller cümle sırasına göre (özne/s, nesne/o, fiil/v) kuralıca bölünebilir, örneğin: sov dil grubu (Türkçe, Farsça): "Ali Maktup Yazdı/ Ali mektub neveşt"; svo grubu (İngilizce) "ali wrote e letter", vso grubu (Arapça) "ketebe ali mektuben".]
görüldüğü gibi Bu önemli dil kanununda, Fars dili Türkçenin etkisi altında kalmıştır, Fars dili Hint-Avrupa grubuna ait iken cümlelerin

sözdizimsel yapısı Türkçeye benzer olarak, Sov dil grubuna girmiştir.

7- Söz varlığı bakımından Türkçenin Farsçaya etkisi

7-1- Türkçe ve Farsça yazılan ilk sözlükler

Bu bölümde Türk ve Fars dillerinde ilk kez yazılan sözlüklere yer verilmektedir. Bu bilgiler, her iki dildeki söz varlığının hacim ve nasil düzelmesini ve onların aşamalarını dolaylı dolaysız olarak göstermektedir.

7-1-1-Türkçedeki ilk sözlük: Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan Divan lüğat Türk (MS 1072, 464 H.) adıyla anılmıştır. Bu kitap 9000 kelimeden oluşmakta ve türəvleriyle birlikte 25000 kelimeye ulaşmaktadır. Kitabın yazılma amacı Araplara Türkçe öğretmekti. Günümüz Türkçesinde kitapta yer alan kelimelerin yaklaşık tamamının doğrudan ya da özel fonetik değişikliklerle kullanıldığı söylenebilir.

"Lüğet Fors`i Asadi" ilk Farsça sözlük olarak Yaklaşık 1200 kelimeden oluşar (MS 1082- H. 475) genel olarak Farsça, Pehlevi ve Soğdice ve azarak Türkçe kelimelerden oluşmaktadır. Bu kitapta bugün Farsça kelimelerin yarısı yaygın değil ve bilinmiyor.

▪ Şunu belirtmek gerekir ki, genel olarak Şuubiye (fars nasyonalizmi), "Lüğet Fors`i Asadi"den sonra Farsça sözlük olarak Ebu Cafer Beyhaki'ye (ö. 544 H. 544) ait Tac ul-Mesadir adlı eseri (Hicrî 536, M. 1142) öne çıkarmak istiyor. Bu kitap H. 1320 yılında Hindistan'da basılmışdır, Ebu Cafer Beyhaki'nin yazdığı kitap Arapça'dan Arapçaya bir sözlüktür (kaynak 38: s. 61) ve daha sonra kâtipler tarafından Farsça karşılıkları eklenmiştir. Düzgün ve akademik bir çalışma yapılmadan eklemelerin yazılma zamanı hakkında kesin bir açıklama yapmak mümkün değildir ve onları eski tarihlere aparmak anlamsızdır. Tac ul-Mesadir'de 17.000 Arapça mastar bulunmaktatır, eklemeli versiyonlarında 17.000 Arapça kelime, 900'e yakın Farsça kelime ile açıklanmağa çalışılmış ve bu amaçla çoğu anlaşılmaz olan çok çeşitli bileşik ifadeler kullanmıştır. Örneğin günümüz Farsçasında genellikle anlamı bilinmeyen "fa, fara" ekleriyle 200'den fazla kelime oluşturulmuştur (örneğin: Fakerden, Faenbuden, Fareften, Farakerden, Farareften فاکردن،

فاانبوییدن، فارفتن، فراکردن، فرارفتن). Farsçanın bu aşamada gelişmiş bir nesir yapısına ulaşmadığı görülmektedir.

Kısa bir karşılaştırma yapacak olursak; Tac-ul-Mesadr'da 17.000 Arapça mastar karşısında sadece 900 Farsça kelime kullanılırken, Sahah-ül-acem sözlüğünde 5.000 Pehlevi-farsça'ya karşılık en az 4.700 Türkçe kelime kullanılmaktadır. Halbuki Farsça ve Pehlevi iki dil olarak bu kitapta bir çok eş anlamlı sözcükten oluşuyor, yani Bu sözlükte, Türkçe kelime sayısı Pehlevi ve Farsça kelimelerin toplamından daha fazladır. [Mesela Türkçe alçi kelimesi Farsça Pehlevi lehçelerinden gelen üç kelimeyle ifade edilir: "Aje, Ahek, Saruj". Veya Arslan: şir, Hojebr.]

bir başka noktayada değiniliyor; eski Şuubiye nezdinde 17.000 sayısı, özel bir anlam taşımaktadır, Tâc ul-Mesadir'de 17.000 Arapça kelimenin seçilmesi ve aynı sayıda hadisin Şeyh Koleyni'nin el-Kafi'de toplanması ve ayrıca "El-Kafi kaf-e Şiatena" ifadesiyle bezenilmesi, söz konusu kitabın yapımcıları tarafından tesadüf olmayacaktır. Özellikle kutsal Kur'an'ın tahrif edildiğini gösteren uydurma ve celi hadislerin varlığı ve mesela bu kitabın hacminin üç kat olması, 17.000 rakamıyla ve bu sayının dikkate alınmasıyla ilgisiz olamaz. Ve doğal olarak araştırma konusu olabilir.

7-1-2- Mukademe tül-Edeb adlı ikinci Türkçe sözlük Zemahşerî Harezmi (M. 1113-1128, H-506-522) tarafından yazılmıştır. Bu kitap aslında Türklere Arap dilini öğretmek için yazılmış olup, kitapta 20.000'den fazla Türkçe kelime bulunmaktadır (kaynak 26: Karimi, s. 15). Elbette daha sonraki baskılarda yazarlar buna Farsça karşılıklarını da eklemişler. Farsça uzmanlara göre bu kitapta 5000'den fazla Farsça kelime bulunmaktadır (kaynak 26: Karimi, s. 20).

▪ Farhang Kavvas adlı ikinci Farsça sözlük, Mübarek Şah Gaznevi tarafından yazılmıştır: (MS 1300- H. 699). Bu sözlükte yaklaşık 1400 kelime var, yapılan ön araştırmaya göre (Caferli), Farsça'da şu anda kullanılmayan yaklaşık 380 kelime var ve 120 kelime türk kökenli, geri kalan 900 kelime ise Farsça sözcüktür. bazıları nadiren ve yalnızca edebiyatta kullanılır.

7-1-3- Üçüncü Türkçe sözlük "Tebyan ül-Lüğat üt-Türki Ala Lisan kanıklı" adlı Muhammed İbn Keys Harezmi tarafından yazılmıştır. Sözlük Arapça Türkçedir. İbn Mahanna'nın kitabında adı geçsede günümüze kadar bir nüshası bulunamamıştır. Dolayısıyla üçüncü Türkçe sözlüğün Tebriz'de yazar ve devlet memuru olan Fahreddin

Hinduşah Nahjuvani tarafından yazılan Sahah ul-acem (M 1279, H-667) olduğu söylenebilir. Bu kitabı Türklere, Farsça ve Pehleviceni öğretmek için yazmıştır, tüm Farsça-Pehlevice ve bazen de Arapça kelimelerin anlatımı tamamen Azerbaycan Türkçesiyle verilmiştir. Kitap, Nüsret eddin Ahmed bin Yusuf Şah adlı Loristan Atabay'a ithaf edilmiştir. Fehreddin Hinduşah 728 H.'de (MS 1328) öldü [kaynak 27, s. VI]. Bu kitapta yaklaşık 5000 Farsça-Pehlevi ve bazen de Arapça kelime bulunmaktadır. Kitapta 4700'den fazla Türkçe kelime yer alıyor. Bu kitapta, bir kısmı sadece edebiyatta kullanılan, ve farsçada anlaşılabilen 2400'e yakın Farsça kelime bulunmaktadır.
Farsça dilindeki Sahah ul-Acem'le birlikte sonraki üçüncü sözlük, Fehreddin Hinduşah Nahçıvani'nin oğlu Şemseddin Muhammed Hinduşah Nahçıvani tarafından H. 728 (1328) yılında yazılan sözlük Sahah ul-Fors'tır. Bu sözlük 2250 Farsça kelimeden oluşmaktadır. Ben (ceferli) basit bir analiz yaptım, kitaptaki 2250 kelimeden yaklaşık %30'u Farsça'da yaygın değil ve tanımayan kelimelerdi. Fars dilinde yaklaşık 150 kelime Türkçe kökenli olup, 1400 kadar kelime aktiftir.
▪ Sahah el-fors'tan sonra Farsça özellikle çılha Farsçada sözlük yazma, yaklaşık 300-400yıl kadar görünmemektedir. yalnız bazi Türk sözlüklerin yanında sadece Farsça kelimelerin eklendiğini söylemek mümkündür.

7-1-4-MS 13. yüzyıl ve sonrasında onlarca Türkçe sözlüğün yazımı: [kaynak 28. Heyet, s. 80]

4-kodeks manikus ya mecmueye kıpçak (m. 1303).

5-kitab mecmu tercüman-i türki ve acemi ve muğuli ve farsi (1245 da mısırda yazılar).

6-ebu heyyan endülüsi, iki kitab yazar: kitab ül`idrak ül`lisan üt`etrak, 1312. Ed`dürre tül`müziyye vel`lüğet üt`türkiyye
7-kitab helyet ül`insan ve helbet ül`lisan: cemaleddin bin mühenna, Azerbaycan (13-14 esir)
8-kitab ül-kevanin el`kolliye le`zebt ül`lüğet üt`türkiye: memluklar dövrü, mısır.
9-kitab üt`töhfet üz`zekiyye fil`lüğet üt-türkiye: m. 15-cı esir

10-kitab be lüğet ül`müştak fil`lüğetüt`türk vel`kıpçak: cemaleddin ebu mühemmed ebdullah üt`türki, 14. esir
11-beday ül`lüğet: tale herati imani (hic. 1084, m. 1673)
12-lüğet-i ebuşeka: 16-cı yüzil (ebuşeka yaşlı kadın menasında).
13-lüğat fezlullah han: 17-ci Yüzil, hind babürşah`ın canişini ovreng zib`in tövsiyesiyle
14-kitab zeban-e türki: ovreng zib`in tövsiyesiyle yakub çengi yazar,
15-senglax: nadirşah`ın münşisi mirza mehdixan esterabadi, nevayi eserlerine izah yazar
16-xülaseye ebbasi:mehemmed xoyi yazar, abbas mirza`ya tekdim eder.
17-eltemğay-e nasiri: şeyh mehemmed salih,
18-behcet ül`lüğet ya leğet-i fetheli han kaçar:
19-lüğet şeyh süleyman efendi buharayi
20-yuxarıdakı sözlüklerden başkalarıda, dünya türkologları tarafindan örneğin radolf ve vambri ve digerleri tarafından yazılar [kaynak 28, s. 93]

7-1-5-Belirtildiği gibi MS 14. yüzyıldan (Hicri 8. yüzyıl) sonra saf Farsça (Farsi Sere) sözlüklerin yazımı durdurulmuş ve bunun ardından Hindistan'da Arapça ve Türkçe kelimelerle birlikte Farsça sözlükler yazılmaya başlanmıştır: (Farhang Jahangiri, 1608 Hint. Bürhan-i kate 1652 Hint. Raşidi sözlüğü 1064 Hint, ğiyas ül-Lüğat 1826 Hint, Nizam sözlüğü 1888 Hint, Anendrarac sözlüğü 1890 Hint).
Farsça sözlüklerin tamamının Hint'te yazılması ve bu kitapların hangi Türk kralına takdim olduğuna bakılmaksızın 1600'lü yıllarda ingilizlerin Doğu hint Şirketi vasitesiyle hinte geldiği döneme deng gelmesi, dikkat çekmektedir. Bu kitapların yazılmasının arkasında kimlerin olduğu ve İngiliz sömürgecilerle aralarındaki ilişki nasıl olduğu araştırma konusu olmalıdı.
Yukarıda bahsedilen Farsça sözlüğünün incelenmesi, Pehlevi, Soğdca ve diğer Aryan dillerinden neredeyse 1400'den fazla kelimenin Farsçaya girmediğini göstermektedir. M. Batini ve n. hanleri'nin teyitlerine göre, yukarıdaki kelimeler arasında 200'e yakın ortak aktif fiil bulunmaktadır ve bunun yanında 1000'e yakın yaygın Farsça kelime bulunmaktadır ve geri kalanı halk tarafından anlaşılmayan ve nadir bulunan Farsça kelimelerdir. bazen aşırılık yanlıları tarafından ve özel kitaplarda kullanılır.

7-2- Pehlevi ve Avesta kelimelerinin sözlüğü

Farsça sözlükbiliminde Pehlevi sözcükleri pratikte popülist (şuubi) bir önyargı biçiminde bir tür üst anlatıya (**metanarrative**) dönüşmüştür. Çağdaş filozof Lyotard'a göre üstanlatı kavramı, Aydınlanma döneminde bazı bilimsel ve devlet konularını meşrulaştırmak ve tartışmasız bir şekilde göstermek amacıyla oluşturulmuş söylem ve teorilerdir [kaynak 40]. ve elesine doğru olduğu gösteriliyor ki inkarcılığa gerek kalmiyor. Pehlevi-avesta dili ve sözlükleri de Şuubiye tarafından yaygın olarak kullandığı bu tür söylemlerin arasında yer almaktadır.

Farsça sözlüklerde, Pehlevi sözcükleri sopa gibi veya Demokles kılıcı gibi kişinin başının üzerine yerleştirilir. Her zaman bir Kelimenin etimolojisinden, özellikle de sözcüğün Türk dilindeki kökeninden şüphe duyulduğunda, şuubi yazar hemen Pehlevi sözcüğü olduğunu hatırladarak, Her türlü şüphe ve yorumun yolunu kapatır. Öyle gösteriliyor ki, kelimenin Farsça olduğuna şüphe yoktur. Bu yöntem, H. amid ve M. Moin ve özellikle Yahya Zaka gibi Şuubiler tarafından geniş çapta kullanılmıştır. Örneğin bir haldaki Farsça uzmanlar bu dilin seleflerinden bin kelimeden fazlasını almadığını söylüyor, ama yahya Zaka, Azeri-farsça için 3000 kelimelik bir sözlük yazıyor. ve her yerde eskik getirende kelimenin Pehlevi olduğunu yazar.

İşin gerçeğine gelince, bunlar bir üstanlatı olarak, muğlak ve bilinmeyen sözcükleri, Pehlevi kelimeler olararak farsçaya aid etmekden başka bir şey değildir, ve ancak gerçeği örtbas ederek onları eski ve özgün bir Sasani ve Ahamenişi sözcükler olarak gösteriyorlar, ve bu doğrultuda sözlükler yazan yabancı yazarlarda bir şuubi projesi çerçiveside hareket ediyorlar.

▪ Şimdi bu alandaki mevcut kaynaklara bir göz atalım:

Mackenzie'nin kitabının kaynaklarına bakacak olursak, giriş bölümünde kullandığı kaynağı şu şekilde yazıyor: "Ardeşir Babekan eseri, Dadsetan Minuye hered, Ardavirazname, bondeheşn, ve Jamasp Asana'nın edit etdiğd Pehlevi metinlerinde, Muğlak kelimelerin sayısını azaltmak için, daha basit kelimelere odaklanmak gerekiyordu. elbette Avesta metinlerinin (Vandidad, Yesna, Vesperd) Pehlevi tercümeleri de kullanılmıştır. Ancak özel kelimelerinin çoğu kaldırıldı."

▪ Pehlevi kelimelerinin ana kaynağı Avesta kitabı ve Jamasp Asana'nın Pehlevi metinleri olduğundan öncelikle bu kaynaklara göz atacağız.

Belki en aydın yorumu Sayın "İsmail Hadi"nin sözlerinden alabiliyoruz:
"Mesele şu ki, Zerdüşt'ün binlerce yıllık yaşı hakkında çok fazla propaganda yapılmasına rağmen onun adını taşıyan Avesta adında bir kitap yoktu. 1771 yılında Fransız olan "Anquetil Duperon" Hindistan Mobid'leri aracılığıyla sözlü olarak göğüsten göğüse aktarılan materyalları kağıda aktarıp Avesta adı altında yayımlayar, ve bu kitap, Zerdüşt dininin ana referansı olup, Aynı zamanda Pehlevi-Farsça kelimelerin de ana kaynağı halına geler (Kaynak: S.N. Solokov: Avesta Dili, Araştırma Enstitüsü 1370 "1991" s.:8. İsmail Hadi, varliq 123, s. 34).
▪ Avesta kitabının tarihi hakda araştırmacı "Mohammad Taqi Raşid mühessil" Bey, kitabında 46-50. Sayfalarda, Avesta kitabının nasıl toplandığına dair detaylı bilgi verer:
"Zerdüşt dini ve Avesta kitabı hakta araştırma dünemlerini, ikiye ayırmalıyık: Anquetil Duperon'dan önceki ilk Dönem, ve Burnouf'tan sonraki ikinci dönem. Zerdüşt ve dinine ilişkin ilk bilgiler M.Ö. 450 yıllarına kadar uzanmaktadır. Yunanca yazılarda bu konuda azacık işaretler var, ama bu hakta yazılar günümüze ulaşmamıştır... MS 1590 yılında Bernabe Bryson kitabında, ve sonraki yüzyılda Avrupalıların Hindistan'a giderek Zerdüşt dininin orada yaşadığını yazmıştı... Charden de seyahatnamesinde Zerdüşt dinine işaret eder... Thomas Hyde ise MS 1700'de İran dinleri hakkında bahsederken, bir dini bilmek için o dinin iç kaynaklarına ve orijinal yazılarına dikkat edilmesi gerektiğine dikkat çekti... En sonunda Anquetil, Hindistan Şirketi'ne asker olarak katıldı ve 1755 Deniz yoluyla Hindistan'a gitti, pek çok zorlukla, Mobed Jamasp'ın öğrencisi Darab Kermani aracılığıyla, Pehlevi ve Avesta dillerini öğrendi ve 1761'de Oxford'a giderek el yazmalarını Oxford'daki yazılarla karşılaştırdı ve on yıllık bir çalışmanın ardından 1771'de üç ciltlik Avesta tercümesini yaptı. [Kaynak 46, Avesta, Raşid Mühessil, sayfa 46-50].

Raşid Mühessil Şöyle devam ediyor: "1793 yılında sylvestredesacy, Sasani dönemine ait yazıtlar ve madeni paralarla ilgili bir kitap yayınladı. Buna dayanarak Pehlevi dilinin erken Sasani dönemi dili ve saray dili olduğu söylenebilir. Ardeşir Babakan, kendi anlamını ifade etmek için bu dili kullanmış ve Pehlevi (Zand) tercümeleri aracılığıyla da Avesta kitabını kullanmıştır, dolayısıyla Avesta dili Pehlevi dilinden daha eskidir [s. 50].

Bu sırada Kekette Asya Topluluğu'nun kurucusu William Jones (1794-1746), çalışmaları sırasında başlangıçta yanlışlıkla Avesta dilinin "Sanskritçe" ve "Prakritçe"nin (Hint yerel lehçeleri) bir lehçesi olduğunu düşündü, ancak araştırmasının devamında, Zand veya Avesta dilinin Sanskritçe'den ayrılmadığı, ancak her ikisinin de daha eski bir kaynaktan türetildiği yönünde doğru sonuca vardı [kaynak 46, s. 51]. »
Eugene Burnouf, "Yesna'nın Tercümesi ve Şerhi" kitabını 1883 de yazmadan önce Avesta'yı Anquetil Duperon'un tercümesinden yardım alarak okumaya çalışmış ancak bu tercümenin amacına hizmet etmediğini görmüştür çünkü Anquetil'in eserinde iki büyük kusur bulunmaktadır. Birincisi, dili ondan öğrenen Perslerin Pehlevi ve Avesta'yı iyi bilmemeleri, ve bunun sonucunda Anquetil'in bilgilerinin sağlam bir temele dayanmaması. İkincisi, Avesta'yı tanımada gerçek bir yardımcı olduğu Sanskrit dili, o zamanlar bilinmiyordu [kaynak 46, s. 52].
Avesta dilinin eski ve yeni olmak üzere fonetik, gramer ve söz varlığı bakımından birbirinden farklı ancak ortak özelliklere sahip iki lehçesi bulunmaktadır. Avest'ada zamirler, sıfatlar ve isimlerin her birinin altı sayısı (tekil, çift ve çoğul), üç cinsiyeti (eril, dişil, nötr) ve sekiz biçimi (kurumsal, rai, bai, berai, ezi, bağlılık, deri, Ayi. نهادی، رایی، بایی، برایی، ازی، وابستگی، دری، آیی) vardır.) [kaynak 46, s. 64]."

▪ Buradaki sorun 250 yıllık bir kitabın Avesta ve Pehlevi kelimeleri referans alınarak, Sasani dönemine ait yani 1500-1600 yıllık kelimeler olarak insanlara, yazarlara ve araştırmacılara sunulmasıdır.
Avesta içeriklerinin gerçekliği ile ilgili olarak, Dr. Musa Javan'ın "Kaynak 47, Avesta Yorumları Kitabı ve Gataların Çevirisi" sayfa 60'taki görüşü şöyledir: "Hiç şüphe yok ki merhum Purdavud veya onun merhum öğrencileri Faravaşi ve Dr. Ehsan Yarşatir`in ifadeleri olarak: "Mevcut Avesta Zerdüşt'ün sözleridir, veya Gatalar Zerdüşt'ün kendi ifadeleridir" gibi sözler geçeklikten yoksundur ve hakikattan uzaktır.
Ve ayrıca yazıyor: "Avesta kitapları Büyük İskender tarafından yakıldıktan sonra yok oldu, ve Vendidad kitabı dışında hiçbir isim veya iz kalmadı, çünki bu kitabın içeriği tamamen efsane, ve hurafatdı, ve kimse onun yayılmasına karşı değildi... ve James Darmesteter açıklıyorki, İskender'in işgalinden sonra Platon'un

fikirleri, eski İran'da nasıl yayılıyor ve Gatalar ile Yesna'nın yeniden yazılmasını nasıl etki bırakiyor."
▪ Jamasp Asana'nın Pehlevi metinlerinin durumuna gelince, onların durumu Avesta'nın durumundan pek farklı değildi, burada tartışmayı kısaltacağız, daha fazla bilgi 49. referansın s. 15-45. De bulunabilir.
▪ Daha açık bir ifadeyle Pehlevi kelimeleri söz konusu olduğunda aslında tarihi 250 yılı geçmeyen kelimelerle karşı karşıyayız ancak uzun bir süre Şuubi kültürü bu kelimeleri Sasani ve Ahameniş döneminde aynen varıymış gibi sunmuştur.
örneğin Dede Korkut'tan bahsederken her ne kadar hikâyelerin İslam'dan önce geçtiğine dair işaretler olsa da, içerdiği kelimelerin geçmişini, kitabın yazıldığı 1052 tarihten öncesini aparmak imkanasız olacaktırş
yine örnek olarak Fuzuli`nin Leyli Mecnun kitabı ve sözlerinden bahsederken, buna bakmayarak ki bu hikaye çok önceleri var olsada, bu kitap esasında onda yazaılan kelimeleri onun 1535 de yazıldığı tarihden öncesine ait etmek mümkün olmayacaktırş
Aslında her tarihi metinde zamanla tüm metin ve kelimeler değişir, silinir, eklenir ve sonunda yazıldığı dönemin dilini bulur. Pehlevi ve Avesta kelimelerine gelince, onların Sasani ve Ahameniş dönemlerinde, telaffuzu, gramer ve sözdizimsel yapısı, her tür olsada, bizler bu kelimelerin tüm fonetik değişiklikleriyle son şeklini 1771. Yılında yaşayan insanların dilinde görüyoruz. Yani eğer birisi Iranoviç, Iranshahr vb. kelimesinden bahsediyorsa aslında 1771'de yazılmış bir kelimeden bahsediyor ve bundan daha eski bir tarihe gidebilmez. Ve bu kelimenin Sasani ve Ahameniş zamanlarında konuşulan kelime türüyle hiçbir ilgisi yoktur. Ancak ne yazık ki şuubiye, her türlü yol yöntemleriyle, özellikle de kafa karıştırıcı ve şeffaflıktan yoksun olarak ve ülkenin tüm propaganda olanaklarını ele geçirerek, okuyucuya bu kelimelerin eski zamanlarda kullanılan kelimelerle aynı olduğu düşüncesini aşılamak istiyor. Ancak günümüzde kitle iletişim ağlarının yaygınlaştığı nedeniyle bu hile pek işe yaramayacaktır.
▪ Yukarıdaki içeriklerin ve bu dildeki kelimelerin doğruluğunu kontrol etmek amacıyla, Şuubilerin de en güvenilir Pehlevi kelimeleri arasında yer aldığından, Mackenzie'nin sözlüğünde, Türkçe-farsça ve pahlavicede bir takım ortak kelimeleri kriter olarak seçmişiz. bu kelimelerin büyük çoğunluğu, en eski Doğu Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi sözlüklerinde de bulunmaktadır.

[Armut (Pehlevice: ormud), Ahur (Pehlevicede Gusten "guspend sözünden"), Aşmuğ/ Bed din (Aşmak fiilinden), Enar, Enargil, Arşın, Badam (Pehlevi dilinde: Vadam), Bağ (Pehlevice Buyistan da deyilir. Bağ Türkşede Bamaq ve Bağlamaq sözünden düzelmiştir), banu, bel, pirinç (tahıl ve metal), burc, beg, piy (don yağı), peynir, pamuk, tohum (toğmaq'tan), turş (ekşi), terazug (tarazı, tarmak`dan/ saf etmek), Tonbek (Dünbek), cadoq (cadı), çeng, çabuk, çadır ve çetir (çatmak'tan, Pehlevice vian çadır demekdir), çekoş (çakmak/ çeküş), çenber (çen+Bür, Bürümek'ten) , çub (çöp), han/ev (Pehlevi dilinde kedeg. kede, man: mandan`den), dağ, dam (tuzak, Türkçe ev manasında), damad (dam+ ad), terzi (Tarmak ve Tarazlamaq'tan), div (Pehlevice Mazenig), Dermene, Doşmen, Omid, zafran (Pehlevice: Kurkum), Saray, Susen, Saman, şam, şenbelile (şenbelle. Çimen otu), şana (türkçe çene ve çangal sözündün. Pehlevice şane/Ketf ve şanag ot çeken, şene sözü avaz demektir), şalvar (şal ve çul sözünden), şeftalu (Pehlevi dilinde: Shiftalug), fulad (çelik), kustik (köstek), koleng (külük, bir tür kazma), kuluçe, kilit, kurik (at yavrusu), küçük, koy (köy), geç (alçı), kişniz, gül (Gül ve Gülmek'ten), müze (Pehlevi sözü ve Türkçe çekme), mıh (pehlevice), meyve, miyan, nohud (bezelye), namaz (nom+az), Ayaz, (Dayaz gibi), yuğ (yas yameyi)]

▪ Yukarıdaki kelimelerden kökleri Türkçe fiil veya basit isimlerden gelen ve eski Türkçe sözlüklerin çoğunda yer alan ve Türkçede pek çok türevi bulunan, tam tersine Farsçada belli köke bağlanamayan kelimelerin türkçe olmasında şüphe yoktur. Farsça'ya tek kelime olarak girmiş ve Mackenzie sözlüyünde gelen ama (Asadi, kavvas ve Sahah ül-Fors) gibi erken dönem Farsça sözlüklerin hiçbirinde bulunmayan pek çok Pehlevi kelimeye rastlanmaktadır ki onlarin farsça olması doğru bulunmiyor. Özellikle de bu kelimeler eski sehah ül-acem sözlüyünde gelmiştir. Örneğin: amrud, Badam, burc, Tünbek, çeng, çeküş, Dağ, Dermene, Safran, şenbelle, şene (Dırmık) , şeftalu, külük, kuluçe, geç, kişniz, nohut...

▪ Ayrıca Bir sıra Pehlevi kelimeleri, Türkçede kullanılmasa da Türkçe kökenlidir, örneğin: [aşamiden (içmek/işmek'ten), asman (asmak'tan), evraziden (Türkçe evirmek'ten/hareket etmek ve yaratmak)... Huş/us...

▪ Mackenzie sözlüğünde yer alan 4000 kelime incelendiğinde, kelimelerin yaklaşık üçte birinin, yani 1200-1300 kelimenin Fars dilinde bilindiği ve bunların arasında bazileri sadece edebiyatta kullanılan kelimelerdiler. Bu kelimeler içinde kullanılan yaklaşık 160

fiil`de bulunmaktadır. Mackenzie sözlüğünde Farsça'da bilinmeyen 200'e yakın fiil daha bulunmaktadır. Geri kalan kelimeler Farsçada bilinmiyor.

▪ Doğu Hindistan Şirketi döneminde hazırlanan "camasp Asana'nın Pehlevi metinleri","Avesta Sözlüğü", "Mackenzie Küçük Pehlevi Sözlüğü" gibi kitaplar, ve bunların, Sayın Dr. Melairi'nin sunduğu Pehlevi dili bulgularıyla karşılaştırılması, gösteriyorki bu iki dönemde olan pahlavi dilleri birbiriyle çok farklıdır. Ve pratikte iki tür Pehlevi diliyle karşı karşıyayız. Biri eski, çok az satırlı yazıtlara ve madeni paralara sahip Sasani döneminin Pehlevi dili, diğeri ise yeni, Doğu Hindistan Şirketi'nin Farsçalaştırılmış Pehlevi ve Avesta dili ki, bu yeni dilde kalın ciltlerde binlerce kelimeden oluşan sözlükler yazılmaktadır.

Sasani dönemi Batıda olan Pehlevi dili oldukça sınırlı bir dil olup, yazılı eserleri ve hatta tek bir yazarı, filozofu ve âlimi dahi bulunmayan, Türk dilinin etkisiyle sözdizimi ve grameri değişikliklere uğramış, ve İslam'dan sonra pratikte ölü bir dil haline gelmiştir. Öte yandan Mavar ül-nehr'de 10. yüzyılda yaratılan yeni Fars dili de yığma, Creole ve bir neçe dilin karışımından düzelen kısır dil olarak, tarihsellikten ve türetebilme kabiliyetinden yoksundu ve gitgide geriliyordu. Bu nedenle, Doğu Hindistan Şirketi'nin Hint Pehlevi diline kanat vermesindeki amacın, öncelikle Sasani dönemine ait ölü Pehlevi dili yerine, bu uydurma düşünceni yaratmak istiyordu ki, bu dil binlerce kelimeye sahiptir ve bu nedenle dili, edebiyatı ve bilimi gelişmiştir. İkinci olarak Türk diline karşın, Fars dili Samanoğulları döneminde diğer dillerin birleşiminden oluşmadığı, eski ve gelişmiş Pehlevi dilinin devamı olduğu fikrini uydurmak istemiştir.

▪ yukarıdakine benzer yazılar, Purpirar (İran Tarihinin Temeli Üzerine Düşünceler) ve Cavid gibi düşünürlerin şunu söylemesine neden olur: "Asadi Tusi'nin sözlüğü, Farsça'nın binden fazla kelimeye sahip olmadığını kanıtlar. Bu dile Pehlevi ve Soğdca'dan girmiştir. Bu şartlar altında diğer dillerin yardımı olmadan Fars dilinde zengin ve bilge şiirler nasıl yaratılabilirdi." [Böyle bir dilde elbette zengin bilimsel ve felsefi metinlerde oluşturulamaz.]

7-3-Farsça söz varlığında Arapça ve Türkçe kelimeler

Pehlevi-Soğd dilinden Farsçaya 1000-1400'den fazla kelime geçmediği için aslında diger lüğetler başka dillerden alınmıştır. Arapcadan alınan sözler aşağı yukarı bilinmektedir, yalnız türkçeden gelen kelimeler hakkında tartışma yer vardır. Şu ana kadar Farsçaya Türkçeden doğrudan giren kelimeler aşağı yukarı tespit edilmiştir. ancak çalışmalar sonucunda Farsçada yer alan Türkçe kelimeleri iki kısma ayırmak gerekir. Birincisi Farsçaya doğrudan ve kısa bir fonetik değişiklikle giren kelimeler, ikincisi ise Farsçaya fonetik değişikliklerle birlikte, hece değişikliyi, hecelerin konumlarındaki değişikliklerle giren kelimelerdir. genellikle 2. Tür sözcükler türkçede işlenmez.
İşte bu iki türden bazıları.
Elbette dikkate almak gerekir Burada bir sıra kelimeler örnek olarak verilir, ilgilenenler orijinal kaynağa bakabilir.

7-3-1-doaysız yolla farsçaya geçen türkçe kelimeler:

Aile unvanları: abcı ,adaş, ağa, baba, bacanak, banu, bebe, beg, beğim, bibi, hatun, han, hanım, hoca (hace), dadaş, dayı, dede, sağduş, solduş, mama, nine, yar (dost, sevgili), yenge,
ev aygıtları: ateş (od), açar, astana, astar, elek, otak, ütü, ocak, ayak, ayakçı (hizmetkar), baca (bace), boşkap, boşka (boşke), palaz, palan, paltov, pilov, tağar, tava (tabe), tohmak, tuman, tor (tur), torba (tubre), tünüke (toneke, şelvarek), tüng (tong), tendir (tenur), cacım, çahmak, çadır, çarık, çagu, çanta, çubuk, çetir (çatmak`dan), çekme, çekiş (çekkoş), çeng, çengal, çit, çomak, çırak, çirk, çömçe (fa: kepçe, kefçe, çemçe), hana (han yeri), hurcun, döşek, düğme, gulunc, sac, saçma, saray, sağer (sağmak dan), sebed, surağ, sirke, şalvar, kab, kablama, kaçak, kaşık, kutu, kayçı, kır (gir), kürk (kork), gerdek, gezlek (kiçik piçak), gilim, yaka,
yemek adları: azık (azuge, acmak/ ajmak`dan), aş, işgene, bağlava, bozbaş, pastil (senglah: bestil, basluk, bastık: bir nuv dadlı), penir (sehah), piy, turş, çince, hama, dolma, dişleme, sovgat, şişlik, kaymak, kara kurud, korme, kovurma, kıyma, kabap (köpmekten), kuluçe (külçe),
iş aygıtları: açmaz, arzı (arzu, aranan şey), asta (ast+a), astana (ast+ yan), amac, ağaz (ağız), armağan, almas (al+hindice mas), alov/elov, usta (us+ta, örnek yumurta, orta), ülgü (olgu), umud

(omid), bar (var), barut (barıt, barmak, varmak sözünden), bazar (bezenilen yer, balaban (bala+ban/ses), beraber (bire bir), bezer, bezek, bezirgan, bunçak, boran (buran), burğu (burki), bölük (blok), parça, pete, petek (bitik/kitap ve bitmek sözünden), perçin, pistik (pisi), perdov, perdi (damın tirleri arasına salınan nazik tahtalar), püşk (piyango), puç, puk (puçalmak dan, senglah: puçak: içi boş kovun ve karpız), tab/tav, taraz, tarazı, terezi (terazu), tas (kab), tasa (kaygı), talar, talaş/telaş, tam (tüm), ter (terlemek den), tesme, tek, teker, ten(beden), tenike(ağ demir), tümen, tulumba (senglah), tiyan, tiyança, tirme, tike (tekke), hecim, çag(kök), çerh, çolak, çeng, çengek, çoden, hiyaban, sürme, kapan, kalpak, galay (sehah:kalayçı), kerekht (kırıkmak: gicelmek), kent, küçe, köy(kuy, köçmekten), günbez (güneş bezekli, günbet. günbez), leçek, yatağan, yarak (yerag, divan da: yerek: zireh), yedek, yakut (yakut, tayfa adı), yal,

hayvan adları: ulak(olağ), ördek, barçın (bir nov ipekli kumaş), burçın (başı yaşıl ve döşü gök rengli kaza benzer bir kuş), bülbül, bıldırçın, terlan, toğan, ceyran, durna, sona, katır, kaz(ğaz), koç, kurbağa, kuş, kumru, kırkı, laçın, maral,

ekin ürünleri: ardıc (divan`na: ertec, fa:erer ağacı), alı (alu), enar (nar, narın), ezgil, isfenac (sehah ül-acem), elçe (aluçe), encir (en+cir), oleng (otluk), bakla, buta (bute), bulak otu, bulğur (belğur), panbık (penbe), tarım (tarom), terhun, tut, tütün, turp, çuğundur, çeltik, saman, karpız (herboze), kasnı (senglah: kasnı), kak (bir nov kuru çörek, kak ve kaksımak: kurumak), kakul (sözlükçu moin türkçe olduğunu yazar), kehlik otu (kakoti), kavak (divan: içi boş şey), kötek (sözlükçu moin türkçe olduğunu yazar), kötel (senglah), kecim (cacım, geyim`den), keçel, kert (kertmek`den), kerec (senglah: geç, kirec), kürüşne, kefek (köpük), kürk (kork), kürnüş(korneş, gerneşmek`den), göyce (goce), geven, gic, gile (gilenar, nargil), mercimek, yonca, yarpuz/ yarpız, yarma (fa:yarme), yavşan (f: dermene), mersin (mord ağacı),

ekinçilik ve hayvançılık: aran (alçak ve isti yer), ağul, ahur, ahta, ehte (ahmak sözünden), bar (var, behre, yük), bağ, bağça, batlak, palan, pehin, polad (fulad), timar, tohum, cengel, cülge, çoban, çay,

çimen, dere, derya, zigil, sürütme, şohum (fa: şekhm), tevle, koruk, kışlak, kotan, yaylak, külek(kulak), kendu, yulgun (f: gez),

ordu: atabek, aslan, avare (avar elinden), aybek, erselan (er+salan), erdelan (er+dalan, dalamakdan), erḱ(kudret), ordu, uzman, ozan, el (il), babek, barsçı (peleng mühafizi), barut, bahadır (batur), bayrak, bektaş, beglerbegi, bölük (blok), paşa (sefeveyler el altılarına sultan adı koydukları üçün osmanlılarda el altılarına padşah sözünün yiğcamı ve kiçiltmesi olarak paşa koyarlar), perçem, tabur (deste), tapança, tarac, tarakka (dede kurkut), talan, tavan, tepe, tüfeng, tamğa, top, topçu başı, tuğ (elem, perçem), tır, tiyul (sultan terefinden gelir ve gederiyle birine verilen toprak parçası), carlamak (car zeden), carçı, cebe (demir paltar, senglah, dede kurkut), cerge (şikar halkası), cilov (1-yüyen,2-gövde, 3-ön, sözlükçü moin türkce bilir), çaparhana, çavuş, çovgan, çomak, çirik, çeleb, hakan, han, hanigah, hana, heyli, dağ, dalan, derviş, dünbek (tonbek), zurna, saçma, sağer, salar (serdar), san, sancak, selman, senger, subaşı, şallak, fişeng, galtak, kamçı, kayık, kahraman, koşun, keşik, gezme, gelengeden, gelin, gömrük, maşa (maşe), mete (hakan adı, mut sözünden), yasa (kanun), yasamişi (yasamaktan, fa: nezm), yağı (yağmalamakdan), yabğu (emir), yelken,

7-3-2)-–farsçada picinleşme (pidginleşme) yoluyla düzelen yeni kelimeler

kelmeler erk sözlüyünden veya cenablar mehemmed sadik naibi, ismail hadi, irşadifer ve kaynakca bölümünde işare olunun diger kaynak kitablardan alınmışdır: burada örnek için yalnız bir sayfa verilmiştir, ilgilenenler aslı kaynağa bakabilirler. Bu bölümde ilkce farsça sözcük ve parantez içinde türkçesi getirilmiştir.

Arenc (arşın: barmak dan dirseğe kader uzunluk), arman (senglah: arzı ve hesret), asman (asmak dan), aşamiden (içmek ve işmek den), aşkar (açmak/aş+kar), ağuş (oğuşdurmak sözünden), alayiden, aluden (ala sözünden), alahun balahun (al/ala, alabula sözünden), ahiste (asta), avare (avar tayfası adi+e), avaz, efsun, efsane (av tutmak üçün, türlü seslerle ov ovsunlanır ve teleye salınır, efsun, efsane, ozan ve avaz sözü buradandır),aheng

(a+deng), ayne (ay+na/ durna), abad (av+ad), areş (erşek, er+sağ), ibrik, (divan: efrek), efşin (av+şın, avla ilgilenen), enciden (yencmek, tike tike etmek),
en: enbor (en+burmak), enbar (en+ bar/var), endakhten (en+takhten, tokunmak), enduden, (en+dud, tütmek den: tüstüye bulaşmak), endişe (en+düş «roya»+e), enderun (en+derin), engur (en+gora), engize (en+ giz+e: gizli güc),
badie (bayda), bar (var,yük, behre, servet), baran (boran: yağışlı tufan), bakla, baleş (1-paltar, palaz... 2-kızıl gümuş ölçü birimi), bang (ban), buhar (buğ+ar), bekht (bakmak+t/ nezrsalmak), bekhş (bağış), birinc (püruş, pürüz), bozorg (böyük), boğrenc, boğz (buğulmak sözünden), bokçe (boğmakdan, buhca), belke (bilki), boncol (bun+çul), blok (bölük), bend (türkce batmak dan, bet/bend, bamak+d.), Bende (ben+de), bu (pus, püskürmek den), büzmece (bozmaca: kertenkele, örnek: yosmaca), bizar (farsca bi+zar menasızdır, bezmek den, bez+ar sözündendir), bug (burğu sözünden), behadur (bağatur, batur, batıran), bibi (senglah da iyi hatun), bicar (çeltiklik), bisutun (begistan, beyistan), bon, bone (bine, binmek ve minmek den: bir yerde oturmak menasında), bid (bit), bini (burun, burnu), birun (burun, çıkıntılı yer), bumadran, bişe (senglah: maşa, mişe), kepiden (yatmak, köpmekden),

8- farsçanın Ortak dil olma çabası ve bu olanağı kaybetmenin nedenleri

Başlangıçta Fars dili has bir etnik dil olmadığı için istilacı sayılmayarak hızla yayılmıştır. Elitler ve özellikle iktidardaki Türkler de bu konuda yardımcı oldular. Bu şekilde ilerleyecek olsaydı bu dil Avrupa'daki Latin diline benzer bir durumla karşılaşırdı ve genel dile çevrilirdi. Ama böyle olmadı, niye?

8-1-şuubiye'nin müdahalesi sayfanın değişmesine neden oldu

▪ Şuubiye hareketini kaynak 15'e göre üç dönemde tanımlarsak, ▪ ilk dönem 9-10. Yüzyıllara deng geler. Şuubi hareketi bu dönem, Firdevsi ve İbn Nedim gibi ajanlarının ittifakları doğrultusunda, dari-farsçanı, üstünlük simgesi olarak bir fars kaviminin diliymiş gibi göstermeğe çalışmıştır. böyle bir hamle iki önemli sonuç doğurmuştur: Birincisi, üstünlük sonucu, coğrafi yayılımı daha sınırlı

hale gelmiş ve Aryan olmayan halklar arasında genel bir dil olarak yayılamamıştı. Bu olay bir başka ciddi sonucu daha doğurmuş, dil özellikleri açısından bu dil Pehlevi dilleri ile bölgenin eski Aryan dillerinin seviyesini geçememiş, sadece Pehlevi dillerinin özelliklerini koruyan çorak ve kısır bir dil olarak kalmıştır. Ve yalnız Arapça ve özellikle Türkçe kelimeler almış ki, 7-8-9. yüzyıllarda oluştuğunda onun yapısal bir parçası olmuş ve bu dilin gelişmesinde rol oynamıştı.
İkinci dönem Safevi döneminde, Şuubiye bu dili Gali Şii diline çevirmiş ve etnik bir dil gibi dini açıdan daha sınırlı hale getirmiştir.
Üçüncü dönemde Masonlar ve Pehlevicilerin rehberliğinde "saf Fars dilini" yaratarak bu dili, sözlerinin ana kaynağı olan Arapça ve Türkçeden uzaklaştırıp, onu boşaltmaya başlamışlardır. Bu eylemler bu dili o kadar zayıf bir duruma sokuyor ki, Sazgara ve Daryuş Aşuri gibi fars dili uzmanları, bu dili gelişme ve modernliğin önünde engel olduğunu öne sürüyorlardı.

8-2-Fars dilinin kısırlığının sebepleri

Muhammedriza Batini "Farsça kısır dil midir?" başlıklı makalesinde Diyor ki:
1) Farsça'da yalnızca basit fiiller üretken yeteneğe sahiptir, örneğin aldatmak anlamında "feriften" sözünden bir neçe türeme kelime düzelir: Ferifte, feriftegi, ferib, feribende, feribayi, feribendegi.

فریفته، فریفتِگی، فریب، فریبنده، فریبایی، فریبندگی.

Fakat heman anlamda olan ama basit olmayan fiiller`den "ferib daden, gul horden..." gibi fiillerden türev kelimeler yapılamaz.

2)-Günümüzde Farsça'da yeni fiiller oluşturulmamaktadır. Örneğin Dr. Mahmud Homen'ın felsefe kelimesinden mastar olarak "felsefiden: felsefe yapmak" sözünü düzelderken, bu iş, çok nahoş ve zevksiz iş algılandı, ve Bu tür fiillere sahte fiiller (celi fiiler) denildi [kaynak 5]

3) Farsça'da geçmişten bize kadar gelen, üretme kabiliyetine sahip basit fiillerin sayısı çok azdır. N. hanleri, "Fars Dili Tarihi" adlı kitabında Fars dilinde sadece 277 basit fiilin bulunduğunu belirtmektedir. Ancak konuşma ve yazı dilinde yaygın olarak kullanılan bu fiillerin sayısı yapılan bir araştırmaya göre 115'tir. [Kaynak 5: batini]

Farsça'da 200'e yakın basit fiil bulunurken, Dr. hanleri'ye göre Fransızca'da 4160 basit fiil, İngilizce'de ise 23000'e yakın üretici fiil bulunuyor.
Ben (ceferli), erk sözlüğünde basit bir arama yaptım. Bu sözlükte 2500 basit fiil bulunmaktadır (Açmak, okumak", görmek...).
Bunların dışında Türkçede türetme özelliğine sahip isim, sıfat ve fiillerden yeni fiiller oluşturan ekler de bulunmaktadır[7]. Bu fiillere düzeltme veya türemiş fiil denilir. Bu ekler arasında "Lamak, Lanmak, Laşmak, Lemek, Lenmek, Leşmek, Leşdirmek, Lendirmek..., Letmek, Letdirmak, Dur/Dir ve..." yer alır. Bu ekler yardımıyla herhangi bir isimden fiil yapmak mümkündür ve bu kural o kadar yaygındır ki, herhangi bir kimse, hatta okul eğitimi almamış bir kişi bile, ilk yeni kelimeyle fiil yapabilir, bu ekler türkçe fiilleri büyük ölçüde zenginleştirir. örneğin "Telefon" sözünden, telefonlashmak. Analiz sözünden Analizlemek. "Su" sözünden: Sulama, Sulayan, Sulayıcı, Sulandirma.
Yani Basit fiillere, türetme özelliği olan düzeltme fiilleri de eklersek, Türkçede türeme kabiliyeti olan fiillerin sayısı en az 26.000 fiile ulaşmaktadır.

4)-N. hanleri, "Fars Dili Tarihi" kitabının 331-333. sayfalarında şöyle yazıyor: "Hicrî 7. (MS 13.) yüzyıldan sonra, fiil oluşturan önekler yavaş yavaş kullanım dışı kalır, hanleri 52 basit fiil sayarki terk edilmiştir. Fars dilinde basit fiillerden, birleşik fiiller yapmak o kadar yaygın hale geldi ki, bir kimse bir isim ve sıfattan düzeltme (tabdili) fiil yaparsa, buna sahte fiil denir vebu tür fiiler beğenilmez. Bugün Farsça'da 'cengiden' yerine "ceng kerden: ceng elemek' kullanılıyor; 'khemiden/hemiden: bükmek veya bükülmek' yerine "khem kerden: hem elemek'. Ve 'torşiden' yerine 'torş şoden: turş olmak' kullanıyorlar. Bu durum, Fars dilinin yeni kelimeler oluşturma yeteneğini giderek daha fazla kaybettiği anlamına geliyor. [Kaynak 5, batini]

٧-Türkçede üç tür fiil vardır: 1- Basit fiiller (görmak, kalmak). 2-

düzeltme veya türemiş fiiller, örneğin: (gözellaşmek; Söndürmek). 3-Bileşik fiiler, örneğin: (gücü Yetmek, konuşa Bilmak, Süre Gelmek, ölçüb Biçmek, Atılıb Düsmek). Bu üç tür fiil Farsça'da da mevcuttur ancak ilk iki tür, Türkçe'den farklı olarak Farsça'da çok sınırlıdır, üçüncü tür ise Farsça'da oldukça yagın ve popülerdir.)

5-Şuubiye "saf Farsça" yaratmakta o kadar aşırı haeket itdi ki, halk arasında Türkçe kelimelerle ve kısa fonetik değişikliklerle yapılan yeni fiiller bile boykot edilmekte ve Farsça'dan çıkarılmaya çalışılmaktadır. Örneğin: Tepiden, tupiden, çapiden, naziden, yariden (yarı kerden), teraziden, gapiden (gapmak), kepiden (köpmek)

9-Farsça dilinin eksikliği ile ilgili el-biruni`nin sözleri

Ebu reyhan El-Biruni (MS 1051-973), "as-sidne fit-tibb" kitabında şöyle yazıyor: "Böylece Arapça ve Farsça dillerini okudum. Her birine yeni başlayan biriyim, zorlukla öğrendim ama bana göre Arapçada küfür demek, Farsçada övmekten daha iyidir. Sözlerimin doğruluğu Farsça alıntılanmış bir bilimsel kitabı inceleyen kişi anlayacaktır. Farsçanın süslemeleri kaybolduğu anda, anlamı gölgede kalır, görünümü bulanıklaşır ve kullanımı kaybolur çünkü bu lehçe sadece Hüsrevânî hikâyelere ve gece hikâyelerine uygundur.

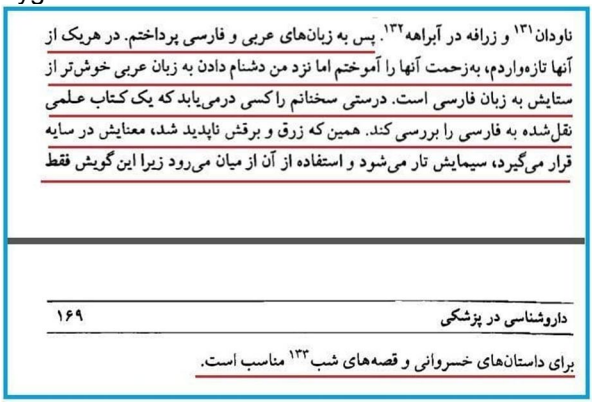
ناودان[۱۳۱] و زرافه در آبراهه[۱۳۲]. پس به زبان‌های عربی و فارسی پرداختم. در هریک از آنها تازه‌واردم، به‌زحمت آنها را آموختم اما نزد من دشنام دادن به زبان عربی خوش‌تر از ستایش به زبان فارسی است. درستی سخنانم را کسی درمی‌یابد که یک کتاب علمی نقل‌شده به فارسی را بررسی کند. همین که زرق و برقش ناپدید شد، معنایش در سایه قرار می‌گیرد، سیمایش تار می‌شود و استفاده از آن از میان می‌رود زیرا این گویش فقط

داروشناسی در پزشکی ۱۶۹

برای داستان‌های خسروانی و قصه‌های شب[۱۳۳] مناسب است.

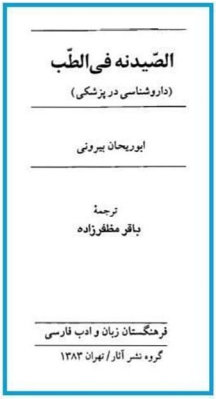
الصّیدنه فی‌الطّب

(داروشناسی در پزشکی)

ابوریحان بیرونی

ترجمهٔ
باقر مظفرزاده

فرهنگستان زبان و ادب فارسی
گروه نشر آثار / تهران ۱۳۸۳

[As-Sidne fit-tibb, Abu Reyhan Biruni, çeviren: Bagir Müzefferzade, s.168-169]»

elbiruni`nin sözlerinden En az iki anlam, açıkça anlaşılabilmektedir. Birinci anlam, elbiruni`nin ana dilinin Arapça veya Farsça olmadığını, çünkü "yeni başladım, zorlukla öğrendim" söylüyor, ikinci anlam ise Fars dilinin bilimsel bilgi kitabı yazmaya uygun olmadığını vurguluyor.

Ama ElBiruni'nin sözünde derin ve gizli bir anlam daha var, çünkü Biruni bölgede hem Arapça'yı hem de Farsça'yı yabancı dil olarak

veriyor ve bu onun ayrı bir dile ait olduğunu gösteriyor ve doğal olarak böyle bir dil de Bölgede yaygın olan Türkçe'dir.

10-Sosyolojik açıdan Fars dili

Her dil her bin yılda bir kendi içinde en az %25 değişir (kaynak 26, mukaddime tül-Adep, Kerimi, s. 22), ancak Farsça bu tür teorilere tabi görünmüyor. belki de bir kişi, bin yıl önce yazılmış Şahname'nin dili ile, Farsça'nın bugünkü dergilerde yazılan dili ayırt edemez. oysa örneğin bugün Türkçe veya İngilizce yazılmış yazılarla geçen yüzyıl yazılanlarla, fark görüyor ve daha eskileri okumakta daha büyük zorluklar görebiliyor.
demek olar Fars dilinin asıl zenginliği, ve zati gereği, doğrudan ve dolaylı olarak Arapça ve Türkçeden kelime elde edilmesi olgusunda yatır, ama geçmiş dönemde ve günümüzde de, tam bir saf Farsça oluşturabilmek amacıyla, şuubi ırkçıları, Farsça'dan geçmiş ve tarihi sözcüklerin çıkarılması için harekete geçmişler. Ve hüsusen Şuubi saldırılarının keskin noktası sadece türkçe ve arapça olmuştur. Bu yüzden de Fars dili yapısal olarak açığa çıkmıştır, ve indilikte Farsça, pratikte dil birliği rolü yerine, bir dilsel ve toplumsal farklılaşmanın sembolüne dönüşerek, geri kalmış bir dil haline gelmiştir.
Bu durumda Muhemmed Riza Batini, Sazgara ve Daryuş Aşuri gibi Fars dili uzmanları bu konunun farkına varmışlar, Sazgara bir videoda söyle diyor: "Dariuş Aşuri gibi araştırmacılar moderniteye geçmek için fars dilinin de bir faktor olduğunu belirter. Ama bu dilin bu kadar gücü ve yeteneği yoktur, ve bu iş için bir engel sayılır. Tabii başka engeller de var..."
Elbette bu tür uzmanlar bu eksiklikleri isimsel ve güncel kelimelerle dile getirseler de, henüz olayın sosyolojik boyutuna ulaşmış değiller ya da bunu açıkça dile getirmekten kaçınıyorlar.
"Milli Düşünce" kitabında da bahs edildiği üzere başbakan Ruhani dönemi Dışişleri Bakanı Mühemmed Javad Zarif, İran Diplomasi Derneği'nin açılış töreninde şunları söylemiştir (kaynak: Zarif'in konuşmasının videosu): "...biz (batılılar), sizi desteklemezsek iki hafta geçmez sizler Türkçe konuşmak zoruna kalacaksınız" [kaynak 37]
Yani son yüz yılda örneğin Nefisi, Hanlari, zebiulla Safa gibileri Fars dilinin uzmanı ve sempatizanı olan kişiler ve Farsça yönünde yüzlerce sempatizan, böyle bir saf dil geliştirerek onu Özgün kaynaklarından yani Arap ve Türk dillerinden arıdırarak, onu kısır ve

geri kalmış bir dil biçimine salmışlar ve gelişmenin, ilerlemenin ve çağdaşlığın önünde engel haline getirmişler.
"Milli Düşünce" adlı kitabında da belirttiği gibi: geçen yüz yılda fars dili elesine zayıf duruma düşmüştürki hatta bu kadar tapdanan güney azerbaycan türkcesi, Farsça ile birlikte okullarda eşit şartlarda okutulursa farça kısa sürede ülkenin birçok bölgesinde popülerlğini kaybedecektir.
Ve bu zayıflikten dolayıdırki Batılılar bir yandan şunu söylüyorlar: ey Zarif, bizler sizi desteklemezsek iki hafta içinde Türkçe konuşmak zorunda kalacaksınız. elbette Öte yandan böyle bir dilin batı dilleri karşısında asla rekabet edemeyeceğini, ve karşılarında daima teslimiyetçi bir düşünce oluşturacağını da biliyorlar ve möhtemilen de bu yüzden destekliyorlar. Elbette burada Batılıların ve bizzat Zarif'in hedeflerinden birinin dolaylı olarak Türkofobik (türrk korkusu) düşüncesi yaratmak olduğunu da belirtmek gerekir. [kaynak 37]

11-Esperanto ve Farsça dillerinin kaderdaşlığı

Bu bölümde bu iki dilin benzerlik ve farklılıklarına değinilmek gerkiiyor.
Esperanto dilinin 1887 yılında Polonyalı bir dilbilimci tarafından bilimsel bir üslupla oluşturulduğunu, bu dilin birçok kişi, kurum ve hükümet tarafından desteklendiğini ve kamusal iletişim dili haline getirilmesi için çaba sarf edildiğini biliyoruz. Ancak aradan 130 yıl geçmesine rağmen bu istek mümkün olmadı. Ve Esperanto dili unutulmağa yüz tutdu.
Yapay dilin başarısızlığı iki nedenle özetlenebilir; yani dilin, insanlar arasında iletişim kurma gibi basit bir görevinin yanısıra çok önemli iki işlevi daha vardır.
Birincisi: Dil, tarihsel bir süreçten etkilenen toplumun dünya görüşünü ve dünya ve yaşam hakkındaki görüşlerini yansıtır. Ve aslında kelimeler zamanla tarihsel bir özgünlük kazanır ve yüzeysel ve basit anlamlar taşımanın yanısıra derin kavramlar da taşırlar.
Wittgenstein'ın dediği gibi: Dilimizin sınırları dünyamızın sınırlarını belirler. İnsanlar kendi dünyalarının sınırlarını, ve ayrıntılarını dilleri aracılığıyla bilirler ve yine Heidegger'in dediği gibi: "Dil varlığın evidir."

İkinci sorun ise dilin yapısından kaynaklanan yeni kelime çıkarabilme becerisidir. Etrafımızdaki her şey sürekli değişiyor ve insanlar bu değişimi dilleri vasitesiyle biliyorlar.
Başka bir deyişle şunu söylemek gerekir ki, dış dünya gibi dil de değişmek zorundadır ve çevresel değişiklikleri yansıtan ve insanın çevreyi algılamasına neden olan da dil değişiklikleridir. Ve bu değişim onun türeme yeteneklerine bağlıdır. Bir dilin türeme potansiyeli çok azsa veya hiç yoksa bu değişimlerin gerisinde kalır ve yeniliklere uyum sağlayamaz. Karşılıklı olarak Bir dilin çoğalma olanağı yeteneği ve evrimi de, ancak o toplumun insanları arasında kök salabilmesine ve o toplum ve halkın yaşamından beslenebilmesine bağlıdır.
Yani Esperanto dili bu iki özelliğe sahip değildi ya da konumunu güçlendiremiyordu. Ve tüm bu kader desteğe rağmen önemi giderek azaldı.
Fars dili de benzer sorunlarla karşı karşıkarşıyadır.
Bir yandan yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı Fars dili tarih boyunca halk kitleleri arasında yayılamamış, Diger taraftan Türkler ve Araplar dillerinin güclü olduğu için, ve ayrıca şuubiyenin olumsuz harakatleri dolayısiyle bele bir içi boş dile üz getirmemişlerdi. hatta Farsçaya daha yakın olan Lorlar, Kürtler, Beluçlar, Gileklar ve Mazeniler gibi etnik gruplar da Farsçayı ana dil olarak kabul etmeyi reddetmişler ve Farsçayı kendilerine öncelik tanımışlardır, ve yerel dillerini çocuklarına öğretmişlerdi. Bu nedenle tarihsel süreçte ve özellikle son yüzyılda zoraki ve dayatılan bir dil haline geldiğinde Farsça kitleler arasında nüfuz edememiş, küçük alanlardaki küçük yaygınlaşmalar dışında bir ara dil olarak yerini alamamıştır. Ve Artık özellikle yeni iletişim çağında dil ve medya olarak yerini ve meşruiyetini kaybetmektetir. Türkler içinde de yalniz ve sadece birkaç mankurtlaşmış, bilgisiz, ve milli duygulardan yoksun, aile arasında kabul görsede onlar içinde pasif bir dil halinde varlığını sürdürmektedir.

Sonuç olarak konuyu yazma nedenleri

Bu makalenin yazılması dört temel nedene bağlanabilir:
1-Dilin tarihsel özgünlüğü sorunu,
2- Dilin türetebilme kabiliyeti meselesi,
3-Dilin sözcük hazinesi,
4-Dilin dayatma ve ırkçı içerikli hale gele bilme özelliği.

Bir sıra makalelerde (örneğin: Kara İsmail, ciddi, Javanşir ve...) her ne dilsel kaynaşma, yığma dil, Pidginleşme, Kreolleşme konuları değerli olarak araştırılıp incelense de, bu dilin doğal ve çağdaş bir dil olduğu görünümü, başkaları tarafından kötüye kullanılabilir, şuubiye ve Aryanistler tarafından, üstün ve dayatma dil haline getirilip meşruiyet kazanabilir. Bu yüzden meseleye başka bir açıdan bakmak gerekiyordu, bu dilin tarihsel ve türete bilme kabiliyetinden yoksunluğu, ğali ve şuubi içerikli yazıları, dayatma hüsusiyeti, ve gelişim karşısında engel olma özelliği de incelenib aydınlanmalıydı.
Farsça başlangıçta tarihi bir rol üstlenerek, Kreol dil gibi yaygınlaşmış ancak kısa bir süre içinde Şuubiye hareketleriyle bir yandan etnik bir dil görünümü tapmış, diğer yandan Dilsel üstünlük ve aşırı dinsel içerik almasıyla sonunda Saf dil düzeyine getirilmiştir. Bü yüzden bu dil, tarihi rolünden uzaklaşmış, uluslararası statüsünü kaybetmiş, coğrafi olarak sınırlı kalmış ve halklar arasında yayıla bilmemiş, ve bu nedenle yukarı seviyede tarihsellik ve türetme kabiliyti de kazana bilmemiş, ve nehayet kisir dil olarak tarihi olaylara ayak uyduramamıştır.

● Teorik açıdan bu makale, "Fars dilinin birleşik, basit ve yeni bir dil olarak oluşum sürecinin genel teorisi"nin çeşitli unsurlarını alt teoriler halinde sunmağa çalışmıştır. Bu alt teoriler yaklaşık (16) madde olarak veriliyor. Bu teorileri sunmak için Farsça Aryanist uzmanların görüşlerine daha fazla yer verilmiştir, çünkü İran toplumunda Aryanist önyargıların varlığı nedeniyle, onların açıklamaları sadece Fars okuyucular değil, hatta fars ırkçılığı etkisinde kalmış Türkler için de beğenilmektedir, ve aslında göriyorlar ki bu teorileri kedilerinin tanıdığı fars uzmanlar tarafından verilmiş ve başkalarını önyargılı olmakla suçlamak anlamsız olacaktır. yalnız dilbilgisel cinsiyet ayrımı, sıfat ve zarf türleri vb. gibi birkaç farklı dilin konusuyla ilgili teorilere başkaları tarafından yer verilmiştir. Çünkü farsçanın kendi uzmanlari böyle sözleri demeği beğenmezler.
(1-1)- Said Nefisi: Bana göre Dari (Farsça) dilinin asıl vatanı Horasan ve Trans-Nahr'dır, İran'ın kuzeyinde, güneyinde, batısında (aslında güney batı) ve merkezinde bulunan halkların dili ise Pehlevi'dir. [Ayende Dergisi, Sayı: 1, sene 1945, s. 92-91].

(1-2)- Zabihullah Safa: Farsça şimdiki Fars bölgesine ait değildir, böyle bir düşünce yanlıştır ve cehaletten kaynaklanmaktadır. "İran Edebiyatı Tarihi"
(2)- Said Nafisi: Fars dili, Mevra ün-nehr'de ve Saman oğulları sarayında oluşturulan Arapça, Soğdca ve Harezmi (türkçe) dillerinin birleşimiydi. (Rudaki'nin yaşam ortamı ve koşulları ve şiirlerinin anlatıldığı kitap). Firdevsi'nin şiirleri de bu iddiaya tarihsel bir temel oluşturmaktadır.
(3) Dr. Heydari Melairi: Fars dili kesinlikle Fars'a ait değildir, Fars diye bir millet yoktur. İranlılar [Arap istilasında] dilleri Arapça olmadı ama resmi dilleri olan Pehlevi dilini kaybettiler ve onun yerini Büyük Horasan'dan gelen Farsçayı aldı (konuşma videosundan alıntı yaparak).
(4)-Peştun dili uzmanlarından Abdulhay Habib (1910-1984) diyor ki: Dari (Farsça) dili Pehlevi'den doğmamıştır ve bulunan taş yazıtlar da bunu kanıtlamaktadır.
(5-6)-Profesör Abdul Ahmad Javid: 5-Farsça 3. yüzyılda Belh, Buhara, Herat ve Sistan bölgelerinde ortaya çıkmıştır, 6-üçüncü yüzyıldan önce bu dilde tek bir beyit şiir, risale ve kitap bulunamamıştır. Elbette Atarudi gibi bazı Şuubiler, 21. yüzyılda hadis tahrif ederek, 8. İmam'a Farsça bir yazı atfederek, bunu yüz yıl öncesine aparmak istiyor ama orijinal iddia yerinde kalıyor.
(7)-Farsçanın kısır bir dil olduğu görüşünü ilk kez **Muhammed Reza batani** paylaşmıştır.
(8)-N. hanleri yaptığı araştırmada Farsça'da 200'den fazla basit fiilin bulunmadığı sonucuna vardı. Buna karşın Türk dilinde Erk sözlüğüne göre 2500'den fazla basit fiil ve 26000'den fazla düzeltme fiil bulunmaktadır ve bunların tamamı türetme kabiliyetine sahiptir.
(9-10)-Dr.Şehrani: 9- Şu ana kadar hiçbir milletin ana dili Dari (Farsça) olmamıştır, bu dil sadece okullarda okutuluyordu. 10-Urduca gibi Farsça da yığma dil olarak kabul edilir. "Kaynak: Farsça dil kitabı"
(11)-Fars dilinin pidginleşmiş ve kreol bir dil, bir lehçe olduğu yönündeki bu teoriyi Sayın **babek Javanshir**'in çalışmaları kanıtlanmaktadır. Sayın Mansour Jiddi de incelemelerde bulunmuşdu.
(12) Dr. Şehrani: Farsça şiir söyleyen Türkleri İran edebiyatından çıkarırsak geriye sadece Hafız ve Sadi ve çok az şair kalır. onlarda Şiirlerini Atabek Sad'a ve Türk şehzadelerine demişler.

(13)- Arapça kelimelerin çoğunun Fars dilindeki anlamlarındaki farklılık, "Allameh Tabatabai" Üniversitesi Arap dili ve edebiyatı alanında yardımcı doçent olan **Rübabe Ramazani** Hanım'ın araştırma çabalarının sonucudur. Bir taraftan Ramezani Hanım'ın bilimsel bulguları, diğer taraftan bu kelimelerin tedrici halda yok (türkçe gibi), haman başlangıcda tek bir koleksiyon halinde Farsça'ya girişi, şöyle bir alt teorinin yaranmasına neden olmuştur ki, Fars dilinin oluşumu sırasında belli bir Arap lehçesi Fars diline girmişti, ve buda özel bir arap dili olan Arap kabilelerinin o bölgeye gelmesiyle olmuştur. Bu kabile dili ile mevcut Soğd ve Türk kavimlerinin dillerinin birleşiminden yeni Fars dili yaratılmıştır.
(14)-Bu teori aslında "Destur ul-Katib fi teyin ül-Meratib" kitabının giriş yazısında Sayın **Abdülkerim Ali Oğli Alizade**'nin görüşüdür, bu kitap Muhammed İbn Fahreddin Hindushah bin Sanjar Sahibi Nahçıvani tarafından yazılmıştır., Fahreddin Nahçıvani, sehah ül–acem Sözlüğünü yazar, bu kitapta Pehlevi-Farsça ve bazen de Arapça kelimelerin tamamı Türkçe olarak açıklanmıştır. Sayın Abdülkerim Ali Oğlu, giriş konuşmasını yaptıktan sonra Nahçıvanlı sülalenin Türk milletine atfedilmesinin sebebi hakkında özel bir teori paylaşıyor ve bunun özeti şöyledir: [Kaynak: 43-s. 10].
"11. yüzyıla kadar geçen birkaç yüzyıl boyunca baskın edebi dil Arapçaydı, daha sonra Arapça ve Farsçaydı ve 13. yüzyılden itibaren neredeyse Fars dili arapcanın yerin tutar. Türkçenin Türk olmayan halkların eğitim ve kitap dili olduğuna dair elimizde hiçbir bilgi yoktur. Dolayısıyla Türkçe yazan yazarların kendileri de Türkçe konuşulan çevrelerden gelmekteydi. O [yani sehah ül–acem kitabının yazarı], kelimelerin Türkçe açıklamasına göre, bu esasa dayanarak, yani Türkçe kitapların yazarları sadece Türkçe konuşan halklara aittir, denilebilir ki, Nahçıvanilerın anne dili Türkçedir ve Türk milletine mensupturlar.
Karl Popper'in yanlışlama teorisinin yukarıdaki teoriye göre uygulana bilmesine ve tarihin geçmiş dönemlerinde Türkçe eğitimi ile ilgili çeşitli kitaplarda pek çok durumdan bahsedilebilmesine rağmen, ancak genel olarak bu tür bir yanlışlamanın kapsamlı olmaması nedeniyle, konunun özü ve esası geçerliğni elden vermemektedir, elbette Bu teoriyi şu şekilde tamamlaya biliriz: "Geçmişte Türk dili eğitiminin her kes için olmayışı nedeniyle, Aksi

kanıtlanmadığı sürece, Türkçe yazan herkesin Türk milletinin bir ferdi sayıldığı söylenebilir."
Bu teori esasında bezi tarhi şahsiyetlerin ulus mensubiyetini, daha aydın beçimde açıklayabiliyoruz, yukarıdaki teoriye göre, Sühreverdî'den yedi mısralık bir Türkçe şiir bulunduğunda [kaynak 44], onun türk ulusuna aidlği sölenebilir. İbni Sina, veya Ebu Said Abulhair [kaynak: Meclis nüshası 1149, s. 275], ve Eyn ül-guzat miyanci Hemedani'ye [kaynak: M. kerimi], bir şiir atfedildiğinde, onların Türk milletine ait oldukları aydınlaşır. Aynı zamanda Türkçe şair ve yazarların Türklere mensubiyeti de teyit edilmektedir
(15)-Pehlevi dili üzerine yapılan araştırmalar "7-1-6-Pehlevi Sözlükleri" Bölümde, şu sonucu vermektedir: Doğu Hindistan Şirketi döneminde hazırlanan "avesta metinleri", "camasp Asana'nın Pehlevi metinleri","Avesta Sözlüğü", "Mackenzie Küçük Pehlevi Sözlüğü" gibi kitaplar, ve bunların, Sayın Dr. Melairi'nin sunduğu Pehlevi dili bulgularıyla karşılaştırılması, gösteriyorki, bu iki dönemde, yani sasani ve 18. Yüzilde hintde olan pahlavi dilleri birbiriyle çok farklıdır. Ve pratikte iki tür Pehlevi diliyle karşı karşıyayız. Biri eski, çok az satırlı yazıtlara sahip Sasani döneminin Pehlevi dili, diğeri ise yeni, Doğu Hindistan Şirketi'nin Farsçalaştırılmış Pehlevi ve Avesta dili ki, bu yeni dilde kalın ciltlerde binlerce kelimeden oluşan sözlükler yaılmaktadır.
Sasani dönemi Batıda olan Pehlevi dili oldukça sınırlı bir dil olup, yazılı eserleri ve hatta tek bir yazarı, filozofu ve âlimi dahi bulunmayan, Türk dilinin etkisiyle sözdizimi ve grameri değişikliklere uğramış, ve İslam'dan sonra pratikte ölü bir dil haline gelmiştir. Öte yandan Mavar ül-nehr'de 10. yüzyılda yaratılan yeni Fars dili de yığma, Creole ve bir neçe dilin karışımından düzelen kısır dil olarak, tarihsellikten ve türetebilme kabiliyetinden yoksundu ve gitgide geriliyordu. Bu nedenle, Doğu Hindistan Şirketi'nin Hint Pehlevi diline kanat vermesindeki amacın, öncelikle Sasani dönemine ait ölü Pehlevi dili yerine, bu uydurma düşünceni yaratmak istiyordu ki, bu dil binlerce kelimeye sahiptir ve bu nedenle dili, edebiyatı ve bilimi gelişmiştir. İkinci olarak Türk diline karşın, Fars dili Samanoğulları döneminde diğer dillerin birleşiminden oluşmadığı, eski ve gelişmiş Pehlevi dilinin devamı olduğu fikrini uydurmak istemiştir.
(16)- Burada, bu makalenin yazarının yaptığı eklemeler şu şekildedir: Şuabiyye'nin, Fars dilini etnik ve dini açıdan sınırlandırması ve saf fars dil düzeyine indirme hareketleri.

Fars dilinin Türk dilinin 14 özelliği ile karşılaştırılması ve Fars dilinin Hint-Avrupa kolundan Türk dilleri koluna doğru gramer ve sözdizimsel evrimindeki değişimin doğrulanması.
Firdevsî'nin şiirlerini ve Fars dilinin oluşumuyla ilgili diğer uzmanların sözlerini toplayıp sunmak, özetlemek, arapça, Soğdca ve Türk dillerinin Farsça ile kaynaşması nedeniyle Fars dilinin genel, yeni ve melez dil sonucunu geçmişdekilerden azca farklı olsada yeni ayrıntılarla ortaya koyulması.
Fars dilinin tarihsellikten ve türetebilme kabiliyetinden yoksun olma eksikliklerini ortaya koymak, batılı masonların yönlendirmesiyle, Nafisi, Hanleri, Safa gibi sözde sempatik ve ırkçı kişiler tarafından bu dilin durumunun daha da kritik hale getirilmesi, farsçanı saf dil halına salmakla bu kreole dili yeni Şuubiye'nin sembolü haline getirilmesi.
Yapılan çalışmaların sonucu, 16. alt kuram, şu şekilde özetlenebilir: Yeni Farsça, tarihsel özgünlük ve sözcük verimliliği (türetebilme kabiliyeti) açısından sınırlı durumdadır. çağdaş dönemde sözde sempatizanları tarafından bu dil, ana dayanağı olan Arapça-Türkçeden koparılmış, Ebu reyhan El-Biruni demişken zahiri süslemelerden başka bir şeyi kalmamış. ayrıca aşırılık ve ırkçı içeriğin enjeksiyonu Dolayısıyla, çağdaş dillerin ileri standartlarından geri kalmış ve parlak geleceği elinden alınmıştır. Öte yandan bu ülke nüfusunun önemli bölümünün dili olan Azerbaycan Türkçesi, son yüzyıldaki Aryanistlerin boykot ve işgaline rağmen, sağlam temellere sahip olması nedeniyle yukarıdaki sınırlamalara sahip değildi, tersine evrensel İslami ve insani değerlere sahip oldğu için ülkenin kalkınmasında zengin bir kaynaktır. Bu nedenle onun korunması ve gelişmesinde, ülke Türklerine büyük görevler düşmektedir.

Şimdi Fars dilini yeniden şekillendirme yöntemini, Türk milliyetçiliğinin kurucularından Ziya Gökalp'in 1923'te "Türkçülün esasları" kitabında, Türk dilini modernleştirmesi için verdiği yöntemiyle karşılaştırırsak, fark açıkça görülür: Gökalp şöyle yazıyor: "Türk Milliyetçiliğinin Temel İlkeleri": "Türk dilini yenileştirme ve çağdaşlaştırmak için Arapça ve Farsça sözcüklerin kaldırılması gerekmez, sadece Türkçede geleneksel karşılığı bulunan sözcükler çıkarılır, dilbilgisi kurallarına uyulması önemlidir" Başka dillerden ithal edilen terimler Türk dilinin kurallarına göre düzenlenir, bir dil başka dillerden kelime ödünç alabilir, ancak başka dillerden kip (vech) almak dilin düzenini bozar ve ona zarar verir.

Elbette Gökalp'in yukarıda anılması, çağdaş Türk dilinde son yüzyılda hiçbir aşırılığın olmadığı anlamına gelmemektedir. ama Türk dilinin modernleştirmesinde ortaya çıkan aşırılıklar geçici ve ara sıra olmuş, hızla unutulmaya yüz tutmuş, aynı zamanda hiçbir dile karşı da olmamıştır. Ancak Farsçanın saflaştirması, aşırı çalışma kalıcı, kurumsallaşmış ve aynı zamanda saldırgandı.

▪ fars dili, Sözde ona sempat olan ırkçı farsçılar tarafından, eskicı ve bilim dışı yöntemlerle saf dil halına getirilerek, pratikte sözcük bakımından bilimsel, felsefi ve tarihi içerikten yoksun bir dil haline gelmiş ve bu da Farsçanın sınırlandırılmasıns neden olmuştur. Geçtiğimiz yüzyılda geniş islami coğrafyadan geri çekildi ve İran'ın küçük bir coğrafyasına hapsoldu ve bu geri çekilme devam ediyor. Bu dil önce Arap coğrafyasının, ardından Küçük Asya ve Orta Asya coğrafyasının, Hindistan ve Pakistan'ın ve hatta Afganistan coğrafyasının geri çekilerek, artık İran'daki Fars olmayan halklar bile bu dili ana dil olmayan ve yabancı dil olarak kabul etmekte ve bu süreçle birlikte hatta kendi halkları arasında bile cazibe zayıfliği nedeniyle, diğer dilleri öğrenme isteği arttı.

▪ 39. referansın yazarına göre Şuubiye, geçtiğimiz yüzyılda, özellikle radyo ve televizyon ile yabancı ve yerli kitle iletişim sistemleri aracılığıyla Fars dilini totaliter, dayatılmış, zoraki, ğali ve ırkçı bir dil haline getirmek için tüm çabasını sarf etmiştir. Yapılan araştırmalar gösteriorki, çarpıklık (tahrif ve cel), ırkçılık ve şovenisti yazılar, Farsça yazılarında o kadar derinlere kök salmışki, felsefi, sosyal, bilimsel vb. alanlardaki bu dil zehirlenmesinden kurtulmanın tek yolu, en az bir dil daha, ve özellikle türkçeni öğrenip kullanmak gerekiyor.

Burad bir soru ortaya çıkıyor beleki, niye Batılı güçler ve Masonlar bu dili bu kader empoze edilmiş ve dayatılmış bir dil olarak destekliyorlar? Bu dilin eksiklikleri kendilerine faydalı olduğu için mi?

Başlangıcda söylenen dört nedenle demek olar Günümüz dünyasında Fars dilinin kaderi Esperanto dilinin kaderiyle ayni olmuştur.

Ne yazıkki günümüzde, dönemin siyasi iktidar sonucu, Roger Bacon'un teorisine göre, bunun farsça öğrenenlerde bu dilin üstünlüğü konusunda bir tür önyargı oluşmuş ve her türlü geri kalmışlık unutulmuştur.

Ve Seligman'ın teorisine göre "öğrenilmiş çaresizlik" (Learned helplessness) sonucu, insanlarımız bu dili, en eksiksiz, en tatlı, ve en sanatsal dil olarak görüyorlar ve bununla gurur duyuyorlar.

Doğal olarak böyle bir entelektüel atmosferde, Batı ve sömürgeciler tarafından desteklenen fars halkı, demografik olarak çoğunlukta olmadığı

nedeniyle, bu ülkede güc degerei değişmedikçe, demokrasinin oluşması mümkün değildir, çünkü her türlü demokrasi onları zayıflatacaktır. Ayrıca hatta anadilimiz olarak türkçenin de bu durumda okullarda okutulması mümkün olamayacaktır, çünki Türkçe o dilin geriliğini öne çıkaracaktır.
İsmail Ceferli, ilk bahar 1401 (2022) (yenide düzeliş, şubat 2024)

kaynakça

1-Tarih Boyunca Türkler Ve Farsça; Modern، Yaklaşımlara Bir Eleştiri، Adnan Karaismailoğlu، Prof. Dr.، Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri Ve Edebiyatları Bölümü, Yıl 2013, Cilt: 3 Sayı: 1,
2-Fars Dilinin Oluşumuna Türkçe'nin Etkisi، Babek Cavanşir (11 Ağustos 2018)
3-Farsça ve Arapça Türkçe'ye Nasıl Hakim Oldu? Bilge Sinanoğlu ، Gültekin، M. Bedri، Türkçe'nin Dünü ve Yarını
4-Türk Hükümdarlarının Türkçeye Verdikleri Önem، Yazar: Fatma Aydın، Nisan 22nd، 2018
5-Kısır dil olarak Farsça? Mühammadriza Batini فارسی زبانی عقیم؟، محمدرضا باطنی
۶-آذربایجان تورکجه‌سی‌نین یازی قایدالاری ۲۰۲۰، اختر، ۱۴۰۰
Azerbaycan Türkjesinin Yazı Kaidaları 2020, Akhtar, 1400
7-Divanü luğat-it-türk, yazan: besim atalay, türk dil kurumu üyesi, türk tarih kurumu basımevi ankara,1986
۸-سؤزوموز سایتی، فرهنگ، هنر و تمدّن تورک، دوره‌ی سلطان محمد خدابنده قیزیلباش(صفوی)، مکتوب از والی آذربایجان خواجه ابراهیم خلیل به‌سفیر پاپ،
۹-تاریخ بخارا، ابوبکرجعفرنرشخی ۲۸۶-۳۴۸ (م.۸۹۹-۹۵۹)ترجمه ابونصرقباوی،بنیادفرهنگ ایران، ۱۳۵۱
۱۰-مقدمه ای برتاریخ، اسماعیل جفرلی.
۱۱-کتاب دده قورقود و نسخه گنبد، اسماعیل جفرلی، سومرنشر و فرهنگ جامعه، ۱۴۰۰
۱۲-ارک سؤزلویو، ایکی جلدلیک، احرار، ۱۳۸۹ و چاپ اولمامیش ۴ جلدلیک یئنی ارک سؤزلویو.
۱۳-از عرب تا دیالمه، شامل تاریخ عرب و اسلام و خلفای راشدین و اموی و عباسی و سلسله‌های طاهرین و صفاریان و سامانیان و نهضتهای مذهبی ایرانیان و وضع علوم و ادبیات در آندوره. تهران ۱۳۳۸، ۱۲۳۸ ص.
۱۴-شعوبیه ناسیونالیسم ایرانی، نوشته محمودرضا افتخار زاده، ناشر: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، معاونت امور فرهنگی، دفتر نشر معارف اسلامی، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۶
۱۵- شعوبیه جهان بینی باستانگرای افراطی در مقابل جهان بینی مُدرنِ مدنی (ملی گرایی افراطی در مقابل ملّی گرایی مدنی) (۸۰ صفحه، ترجمه و تدوین اسماعیل جفرلی، تیر ۱۴۰۰، تموز ۲۰۲۱)
۱۶-اسلامیتده اؤنجه تورکلرین تاریخی، کامران گورون، کؤچورن: اسماعیل جفرلی، ۱۳۸۹-۱۹۹۴
۱۷- غزالی صدرا ائتکیسینده فلسفه-ادبیات و بیلیم، اسماعیل جفرلی، چاپ اول ۱۴۰۰، سومرنشر.

۱۸-یک هزار واژه اصیل ترکی در فارسی، محمدصادق نایبی، ۵۲ صفحه
۱۹-حاشیه بر زبانشناسی، اسماعیل هادی، ۱۳۸۳، ۵۱۱ صفحه
۲۰-تاریخ ایران ازسقوط ساسانیان تاسقوط خوارزمشاهیان،منصورجدی، ساوالان ایگیدلری، ۱۳۹۸، ۴۹۰ص.
۲۱-تاریخچه زبان و خط، منصور جدی، نشر تکدرخت، ۱۳۹۶، تهران.
۲۲-نگاهی به تاریخ دیرین شرق آذربایجان، رضا زرگری اصل، انتشارات سپهرفروزان،۷۱۲ص. ۱۴۰۰.
۲۳-تورکجه نین گوجو، دوکتور دوغان آکسان. چئویرن فخران پور نجفی. نشر یاس بخشایش، ۱۳۹۶،
۲۴-فرهنگ واژگان ترکی درزبان و ادبیات فارسی، عادل ارشادیفر، انتشارات باغ اندیشه، ۳۳۴ ص، ۱۳۷۹،
۲۵- دکتر حیدری ملایری نین قونوشماسی، ویدئو
۲۶-مقدمه الادب، جارالله زمخشری، تصحیح م. کریمی، وزیری ۶۹۲ صفحه، اختر، ۱۳۹۹.
۲۷-الصحاح العجمیه، دستنویس، متن علمی انتقادی، جمیله صادق اووا، طیبه علی عسکر اووا، ۱۹۹۳
۲۸-سیری در تاریخ زبان و لهجه‌های ترکی، دکتر جواد هیئت، چاپ سوم ۱۳۸۰، وزیری ۴۶۱ ص.
29- Türkçenini Dünya Dillerine Etkisi, Prof. Dr. Günay Karaağaç
۳۰-بررسی تاثیر متقابل زبان سغدی و ترکی بر یکدیگر در یک سند ترکی- سغدی، دکتر لیلی خبازی، نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز، زمستان ۸۸ شماره مسلسل ۲۱۱
۳۱-فارسی زبان تحول،فصلی از«ریگ آمو،ایرانیان وترکان ماوراءالنهر دراوایل اسلام»،عباس جوادی ۲۰۲۱
۳۲-ایران همچون ملتی خیالی(Mostafa. (2013/193): Iran as Imagined Nation،Vaziri ، Gorgias Pres LC.)، نگاهی به کتاب مصطفی وزیری چاپ ۱۹۹۳، گزینش و ترجمه: آیدین ترکمه.
۳۳- کثرت فعلهای تک هجایی یکی از هزاران برتری زبان تورکی بر فارسی، دکتر اختیار بخشی،
۳۴- واژگان تحول‌یافتهٔ عربی درفارسی،ربابه رمضانی،استادیار زبان وادبیات عربی دانشگاه طباطبائی، تهران
۳۵-ن. کاویانی، خراسان کهن و ماوراءالنهر مهد پیدایش و پرورش زبان دری، اکتبر ۲۰۰۴.
۳۶- تورک، عرب و فارس دیللرینین اتکیله‌شیمی و فارسجانین اوْلوشوم سوْرَجی(تاثیر متقابل زبانهای ترکی، عربی و فارسی و پروسهٔ تشکّل زبان فارسی) جفرلی، رقعی، ۱۲۴ ص. سومرنشر، چاپ اول بهار ۱۴۰۱،
۳۷- ملی دوشونجه (تورکچولوک و آذربایجانچیلیق)، ۳۴۴ ص. وزیری، جفرلی ۱۴۰۱ (۲۰۲۲)
۳۸-تاج المصادر، ابوجعفربیهقی (هـ ۴۷۰-۵۴۴)، تنظیم دکتر عالم زاده، ۱۳۶۶، تهران.
۳۹-باياتلی، جعفریه مذهبی‌نین تمل اینانجلاری و امامیه ایله مقایسه‌سی (شیعهٔ جعفری ایله شیعهٔ امامیه‌نین مقایسه‌سی)، بایرام آیی ۲۰۲۲ (گونش ایلی ۱۴۰۰)،
۴۰-فلسفه و ادبیات سؤزلویو، ۹۱۴ ص. وزیری، جفرلی، ۱۳۹۹
۴۱-صحاح العجم سؤزلویو، جفرلی، ۲۳۶ صفحه وزیری، ۱۴۰۲.
۴۲- بهرالدین شارق، تاریخ مختصر تورکستان جنوبی
۴۳-دستور الکاتب فی تعیین المراتب»، نوشتهٔ محمد بن هندوشاه نخجوانی پسر فخرالدین بن سنجر نخجوانی، تنظیم عبدالکریم علی اوغلی علی زاده، مسکو ۱۹۶۴، مقدمه صفحه ۱۰-۱۱.

۴۴- کتاب زبان و ادبیات تورکی آذربایجان، رضا همراز.

۴۵-مجله وارلیق شماره ۱۲۳، ص ۳۴، اسماعیل هادی، بحثی پیرامون کلمه ایران و منشا آن.

۴۶-محمدتقی راشدمحصل، اوستا «ستایش نامهٔ راستی و پاکی»، چاپ اول، تهران، نیل، ۱۳۸۲

۴۷-تفسیر اوستا و ترجمه گاتاها بقلم جیمس دارمستتر خاورشناس فرانسوی و ترجمه و تحشیه و دیباچه از دکتر موسی جوان، فروردین ۱۳۴۸.

۴۸-فرهنگ کوچک زبان پهلوی، مولف: د. ن. مکنزی، مترجم مهشید میرفخرایی، تهران ۱۳۷۳، چاپ اول، حاوی ۴۰۰۰ لغت پهلوی.

۴۹-متون پهلوی جاماسب آسانا، گزارش سعید عریان، ناشر: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۱ (بر مبنای کتاب چاپ شده در سال ۱۸۹۷ بمبئی)

۵۰-علی طارمی، ذیل کلمه احمد بن طولون مؤسس حکومت طولونیان و شاعر ترکی گوی قرن سوم هجری، ۱۵ فروردین ۱۴۰۳، (بخشیان و بیتیکچیان،، ۲۳۲ ص.، نشر نظامی گنجوی).

Bu yazarın (ceferli) yazdığı türkçe ve farsça diğer kitaplar

از همین نویسنده (جفرلی)، کتابها نشر شده (ص. : صفحه، م. : میلادی)

۱-*ارک سؤزلویو (۱جلدلیک، ۱۳۳۶ص. ۱۳۸۵، م. ۲۰۰۶). *۲جلدلیک ارک سؤزلویو (۱۱۵۰۰۰ لغت) ۲۰۴۸ص. وزیری، احرار، ۱۳۸۹ (م. ۲۰۱۰). *۳جلدلیک آذربایجان سؤزلویو، ۲۰۱۹۵ ص. وزیری، ۲۰۱۳.

۲-کتابهای فنی: *رسوب و کنترل آن در آبگیرها-۱۴۶ص، *حوضچه های رسوبگیر-۱۱۰ص،۱۳۷۱ و ۱۳۸۹. *کاربرد کامپیوتر در مهندسی رودخانه-۱۲۰ص. ۱۳۷۱، *آبشستگی، جفرلی، اطاعت، تقوی- ۱۲۰ص. ۱۳۹۰.

۳-بیر داغارجیق فوْلکلور(یک انبان فولکلور)، ۱۴۴ ص. فاطمه مصطفی‌پور، ویرایش جفرلی. ۱۳۸۹

۴-*فرهنگ ترکی فارسی صحاح العجم ، ۷۲ ص رقعی، جفرلی، ۱۳۹۰؛ *لغات ترکی متداول درتبریزقدیم برمبنای صحاح العجم، سحر جعفرزاده، ویرایش و تعلیقات:جفرلی،رقعی ۱۸۰ ص.۱۳۹۹

۵-اسلامیتدن اؤنجه توْرکلرین تاریخی(توْرکجه)، یازارلار: کامران‌گورون، فاروق سومر، رنه گروسه، کؤچورنلر: جفرلی، حسینعلی‌زاده، ۴۰۸ ص. وزیری، چاپ اول ۱۳۹۷. چاپ دوم ۱۳۹۰.

۶-آتیلا حکمرانی سلحشور و عادل، سحر جعفرزاده، ویرایش: جفرلی، رقعی۶۴ ص، چاپ چهارم، سال۱۳۹۷.

۷-جَویزچی فلسفه تاریخی، یازار احمد جَویزچی، ۳ جلدده، ۱۸۰۰ صفحه، وزیری، چاپ اوّل، ۱۳۹۶، چاپ دوم (همراه با ویرایش) ۱۳۹۷، کؤچورن و چئویرن جفرلی.

۸-فلسفه‌نین اساسلاری، غرب و شرق فلسفه‌سی، تولین بومین، چوبوقچو، جلد اول: ۳۷۶، جلد دوم: ۳۶۰ صفحه، وزیری. چاپ اول ۱۳۹۵، چاپ دوم ۱۳۹۷، کؤچورن و چئویرن و تعلیقات یازان جفرلی.

۹-واراوْلوشچولوق (اگزیستانسیالیسم)، یازار: ژان پل سارتر، کؤچورن: جفرلی. ۱۴۰ ص. رقعی، ۱۳۹۴.

۱۰-فلسفه‌چیلیک و علمی آراشدیرمالارین تملداشی گؤرونتوبیلیمی، هوسرل. جلد۱، ۳۴۸ صفحه، جلد۲، ۳۷۰ صفحه، وزیری، برگردان و تعلیقات به تورکی آذربایجانی، جفرلی، ۱۳۹۶.

۱۱-آچیق توپلوم و دوشمانلاری، کارل پوپر[1]، ییغجام متین، ۱۸۰ص، وزیری، جفرلی. ۱۳۹۷. چاپ دوم ۱۴۰۱.

۱۲-حدیقه السُعدا (موُتلولار باخجاسی)، فضولی، ۵۳۶ صفحه، وزیری، کؤچورن و تعلیقات یازان جفرلی. چاپ اول سومرنشر ۱۳۹۸. چاپ دوم اختر، ۱۴۰۰.

۱۳-غزالی صدرا ائتکیسینده فلسفه-ادبیات و بیلیم (تاثیر غزالی –صدرا بر فلسفه-ادبیات و علم) سومرنشر. ۵۲۰ ص. وزیری. چاپ اول ۱۳۹۹. چاپ دوم ۱۴۰۰.

۱۴-فلسفه و ادبیات سؤزلوبو. جفرلی، سومرنشر، ۹۱۴ ص. وزیری. ۱۳۹۹.

۱۵-ناسیونالیزم نظریه‌لری (نظریه های ناسیونالیسم)، اوموت اؤزکْیریملی، آرتیرمالار:جفرلی. وزیری ۳۷۰ص. ۱۴۰۰.

۱۶-توْمریس خانیم، کؤچورن: بهمن نصیرزاده (آراز). رقعی ۱۸۰ ص. سومرنشر. آرتیرمالار یازان: جفرلی، ۱۳۹۷.

۱۷-آذربایجان تورکجه‌سی‌نین ۲۰۲۰ یازی قایدالاری (رسم الخط ترکی آذربایجانی، اورتوگرافی ۲۰۲۰)، یاز، اختر، فرهنگ جامعه، اسدی، زمانی، بیانی، شاوانلی، جفرلی.

۱۸-کتاب دده قورقود و نسخه گنبد-تبریز، جلد ۱، جفرلی، سومرنشر و فرهنگ جامعه ۱۹، ۱۴۰۰

۲۰-(۱)-دده قورقود کتابی‌نین الیازمالاری و قارشیلقلی مقایسه‌سی، ۵۵۸ ص. وزیری، سومرنشر، جفرلی، ۱۴۰۲. (۲)-فرهنگ جامعه، شماره ۲۰، بهار ۱۴۰۲. (۳)-دده قوْرقوُد بویلاری/ داستانهای دده قورقود (نُسخ واتیکان، بورسا-درسدن...، و تبریز-گنبذ)، وزیری ۵۱۰ صفحه، نشر اختر، ۱۴۰۳.

۱۹- شعوبیه جهان بینی باستانگرای افراطی در مقابل جهان بینی مُدرنِ مدنی (ملی گرایی افراطی در مقابل ملّی گرایی مدنی) (۸۰ صفحه، ترجمه و تدوین بر مبنای کتاب ناسیونالیزم نظریه‌لری ا. جفرلی، تیر ۱۴۰۰، تموز ۲۰۲۱)

۲۰-ملی دوشونجه،آذربایجانچیلیق و دئموکراسی، ۳۴۴ ص. وزیری، اسماعیل جفرلی، بایرام آیی ۱۴۰۱/ ۲۰۲۳. بزبان ترکی آذربایجانی و فارسی، مجله فرهنگ و جامعه، شماره ۲۱، .

۲۱-تورک، عرب و فارس دیللرینین ائتکیله‌شیمی و فارسجانین اوْلوشوم سوْرَجی (پروسهٔ تشکّل زبان فارسی)، جفرلی، سومرنشر، ۱۴۰۱

۲۲-پروسهٔ تشکّل زبان فارسی تحت تاثیر زبان ترکی (نگاهی به نظریه کلی تشکّل زبان فارسی و ۱۶ زیر نظریه متشکلهٔ آن)، (بر مبنای کتاب «فارسجانین اوْلوشوم سوْرَجی ۱۴۰۱»، ترجمه فارسی و ویرایش مجدد در شوبات ۲۰۲۴)، نشریافته در مجله فصلنامه تخصصی «مطالعات تاریخ آذربایجان و تُرک» همراه با ترجمه به زبان ترکی استانبولی. https://www.azerturkhistory.ir/

۲۳- فرهنگ لغات ترکی صحاح العجم (تورکجه صحاح العجم سؤزلوبو)، فخرالدین هندوشاه ابن سنجر صاحبی نخجوانی ادیب و رجل دولتی‌تبریز سال ۶۷۷ هجری(م. ۱۲۷۹)، نشر سال ۱۴۰۲، وزیری ۲۳۶ ص. سومرنشر، جفرلی

یازاردان (جفرلی) یاییلانان بعضی مقاله‌لر / مقالاتی از همین نویسنده (ص. : صفحه)

۱-عاشورا، دی آیی‌نین اوْنو، آذربـایجان‌ین قاراگونو، جفرلی، حیدربابا درگی‌سی ۸ ص. ۱۳۸۶.

۲-آنادیلی مناسبتیله آنیلان یاخین دیلداشلاریمیز: کورمانجلار، جفرلی، حیدربابا درگی‌سی، ۵ ص. ۱۳۸۶.

۳- آذربایجان یئر آدلاریندا یئنی آراشدیرمالار، بیناب، جفرلی، حیدربابا درگی‌سی، ۵ ص. ۱۳۸۷.

۴-شاهسونلر، اسماعیل جعفرزاده، ۸ ص. ۱۳۸۸.

۵-سومرلر و آذربایجان یئر آدلاری، ۷ ص. ۱۳۸۸.

۶-تاریخِ بلعمی و آذرآبادگان توْرکلری، ۸ ص. ۱۳۸۸.

۷-گزارشی از انتشار ترجمه کتب فلسفی به‌زبان تُرکی آذربایجانی، مقاله از دکتر جلال پیکانی، تابستان ۱۳۹۸، ۱۱ ص. با همکاری اسماعیل جفرلی در اخذ اطلاعات مرتبط با مشخصات کتب چاپ شده.

۸-کلاسیک اسلامی فلسفه‌نین سون فیلوسوفو اولان سُهرَه‌وردی‌نین تورکجه شعری، غروب و آغری، ۱۳ ص. ۲۰۱۹

۹-نسیمی‌نین فلسفی گؤروشو انسان محور اولاراق حروفیلیک اینانجینا قارشی، جفرلی، نامه صدیق، ۱۱ ص. ۱۳۹۸.

۱۰-فلسفه ادبیات باغلامیندا اینجه‌لیکلر، حافظ و فضولی دیوانیندا ایلک شعرلرین قارشیلاشدیرماسی، ۱۵ ص. ۲۰۲۱.

۱۱- قتل بابک خرمدین در اکباتان تهران و تفکرات آریاگرایی، جفرلی، ۱۲ ص. ۲۰۲۱.

۱۲- نقدی بر کتاب «تهاجم فرهنگی، نویسنده یوسف کریمی». جفرلی، ۸ ص. مرداد ۱۴۰۰.

۱۳-دو قحطی بزرگ طرحی برای براندازی حاکمیت تُرکان و احیا شعوبیه ایران، ۱۳ ص. جفرلی، بهار ۱۴۰۰.

۱۴- قحطی و مهاجرت دو عامل اصلی در فروپاشی دولت ترکان در ایران، نویسنده: رحیم جواد بگلی، مترجم: کاظم محمدزاده، تابستان ۲۰۱۵، ۲۳ ص. تنظیم و نشر مجدد توسط جفرلی، بهار ۱۴۰۰ ش. (۲۰۲۱ م.)

۱۵-گنلیکله دونیاداا، اؤزللیکله تورکلرده آد قویما گله‌نَگینه تاریخسل و فلسفی باخیش، ۲۰ ص. جفرلی، بهمن ۱۴۰۰.

۱۶-چه کسانی حکومت رضاشاه را می ستایند، ۷ ص. جفرلی بهمن ۱۴۰۰.

۱۷-اوُکراینا دا نلر باش وئریر؟ ۷ ص. جفرلی، ساواشین دؤردونجو گونو ۱۴۰۰/۱۲/۸، (۲۰۲۲/۲/۲۷)

۱۸-یئنی گون بایرامی ویا نوروز، ۱۳ ص. جفرلی، بایرامی آیی ۲۰۱۵، گونجلله‌مه: ۲۰۲۲.

۱۹-ائشجینسللیک، باتی، تورک توپلولوغو و ایستانبول سؤزلشمه‌سی،۱۶ ص.جفرلی، ۲۰۲۱/۳، یئنی دؤزه‌لیش ۲۰۲۲/۳

۲۰-ملی گرایی و تفاوت آن با تفکرات آریاگرایی و نژادپرستی، ۸ ص. جفرلی (۲۰۲۱/۲۷/۰۵)

۲۱-دونیا سَویه‌سینده ناسیونالیزم نظریه‌لری و آذربایجانچیلیق مفکوره‌سی، ۲۷ ص. اسماعیل جفرلی، یاز ۱۴۰۱.

۲۲-تبریز سؤزونون ائتیموْلوگیاسی، (ریشه شناسی کلمه تبریز)، ۴ص. جفرلی، یئنیدن دوزنله‌مه ۲۳-۲-۲۰۱۵.

۲۳-دریاچه اورمیه، گذشته و حال و آینده، جفرلی, ۲۳ ص. ترجمه بر مبنای سخنرانی ۱۴۰۱/۵/۱، ۲۰۲۲/۲۳/۷، چاپ شده در مجله غروب و ارسالی به مجله فرهنگ جامعه.

۲۴-پیشداوریهای غلط عامل اصلی جهل و نادانی در بین فارسها و ترکهای ایران، ۴ ص. جفرلی، مرداد ۱۴۰۱

۲۵-نظریه سلیگمن و ترکهای ایران، اسماعیل جفرلی، پاییز ۲۰۲۲

۲۶- تورک دیلی و ادبیاتی‌نین یورولماز چالیشقانی، دوکتور صدیق‌ین دوشونجه کاریئری، دیل و ادبیاتیمیزین تکامُل سورَجی‌نین آیناسیدیر. ۱۱ص. مجله آیدین گله‌جک، یازار: جفرلی، ۱۴۰۱/۶/۴، م. ۲۰۲۲/۸/۲۶

۲۷-*مهسا امینی و افسانَوی حدیث نجفی آدی آلتیندا، گنجلیک و فئمینیزم حرکتی و ایران تورکلری، ۶ ص. جفرلی. ۱۴۰۱/۷/۴، ۲۶/ ۹/ ۲۰۲۲، *بیر سیرا قاتیلمالارا رغماً، نیه تورکلر فعال شکیلده عمومی تظاهراتلاردا آز شرکت ائدیرلر؟ ۴ص. جفرلی ۱۴۰۱/۷/۷، ۲۰۲۲/۹/۲۹.

۲۸-فارسجانین اولوشوم سوّره‌جی، ۲۶ ص. جفرلی، یای ۱۴۰۱، م. ۲۰۲۲. نشر در مجله سلجوق

۲۹-پیشقراولیِ ابوالقاسم فردوسی، اندربیان تشکّل دری و فارسی ۹ص (بر مبنای کتاب فارسجانین اولوشوم سوّره‌جی)، نشر در مجله اندیشه نو

۳۰-ایران دئوریمینده ملی دوروش عنصرو و آذربایجانلیلار، صادق خلخالی و پهلوی اوردوسو، جفرلی، اسفند ۱۴۰۱، ۲۰۲۳، نشر: مجله فرهنگ جامعه، نمره ۲۱

۳۱-ترکیه و انتخابات آن، مدلی نو از دموکراسی عصر جدید(اسماعیل جفرلی ۱۴۰۲، ۲۰۲۳/۴/۸)

۳۲-نتایج انتخابات نمایندگان مجلس ۱۰ اسفند ۱۴۰۲در آذربایجان غربی، پیروزیها و شکستها، ۱۴ اسفند

۳۳-اورتادوغودا اوینانان بؤیوک اوْیونلار، (پ.ک.ک.-پ.ی.د. و داعش ایلیشگیلری)، جفرلی ۳/۲۹/۲۰۲۴)

۳۴- صحاح العجم اولین لغتنامه ترکی آذربایجانی، ۲۵ ص. جفرلی، ۲۰۲۴

The formation process of the Persian language under the influence of the Turkish language

(a look at the general theory of the formation of the Persian language and its 16 sub-theories)

ISBN:978-600-8788-80-5